

Carl XII:s död.

Det svenska riket var 1718 brakt till randen av undergång. Krig fördes med Ryssland, Preussen, England-Hannover och Danmark. Besittningarna utanför det egentliga Sverige var förlorade: Finland, Ingermanland, Estland och Livland, Pommern, Wismar, Bremen och Verden. Näringar och handel var lamslagna, befolkningen i de delar av riket, som ännu återstod, i armod och nöd.

I denna belägenhet uppbjöd Carl XII, återvänd från slagfälten ute i Europa och det turkiska äventyret, sitt lands sista krafter. En ny horisont lockade. Han skapade en stark här; med denna här gick han mot Norge. En mindre styrka bröt in i de norra delarna av landet; själv tog konungen med huvudstyrkan i oktober vägen över gränsen i söder. Huvudfästning i denna södra del av Norge var Frederikshalds fästning Frederiksten. Kring denna fästning sammandrog sig operationerna. Det var Carl XII:s plan att innan han ryckte vidare för att underlägga sig Norge, bringa fästningen i sin hand.

Frederikstens fästning ligger högt uppe på spetsen av ett klippmassiv; den som passerar har ännu i dag intrycket av ett örnäste. Fästningen är i norr flankerad av Tistedalselven; den var i äldre tid från alla sidor utom från öster och sydost så gott som ointaglig. Här skyddades den av några utanverk, anlagda på smärre höjdsträckningar: rakt i öster fortet Gyldenlöwe, i sydost Mellembjerget och Overbjerget. En vidsträckt sumpmark, Risum myr, försvårade tillträdet till fästningen mellan Gyldenlöwe och de andra fortet.

Den 20 november 1718 var det svenska artilleriet på platsen. Ledare av attacken var den franske ingenjörsoffice-

raren, överste Philippe Maigret. Man begynte med att bygga batterier, den 24 november med att anlägga löpgravar.

Utgångspunkten för löpgravssystemet togs något söder om Tistedalselven. Löpgraven drogs här i sydlig riktning öster om Gyldenlöwe fram mot randen av myrmarken. Under tiden började breschskjutning mot fortet. Detta föll den 27 november. Natten mellan den 29 och 30 var man hunnen så långt i löpgravssystemet, att en löpgrav kunde föras fram ute på fria fältet mellan Gyldenlöwe och fästningen. Graven drogs i svag båge mot norr.

Det var vanligt, att konungen natt och dag, utan att akta på regn eller köld, uppehöll sig i approacherna framför Frederiksten. På kvällen den 30 november kom han i löpgraven mellan Gyldenlöwe och fästningen. Han gav enligt planen befallning, att bröstvärnet här skulle genombrytas. Soldater med faschiner, hackor och spador marscherade fram. En ny löpgrav utdrogs från den gamla. Brinnande beckkransar upplyste denna kväll fästningen framför; man kunde se vakterna gå av och an uppe på vällen. Ljuskulor susade i luften. Det föll skott från kanoner och musköter. Konungen steg upp på den gamla löpgravens inre sluttnig. Han lade sig där och följde med sina blickar arbetarna i den nya löpgraven och vad som skedde uppe på fästningen.

Klockan var vid pass 9 på kvällen. Plötsligt sjönk konungens huvud ned i kappan. Ett skott hade träffat honom och genomborrat hans tinningar. Det hade varit ögonblickligt dödande.

Problemet är: varifrån kom skottet?

Detta problem är sedan länge ställt och har inom den populärt orienterade litteraturen besvarats olika, än med att skottet kom från fästningen, än ur de egna leden. Inom den vetenskapliga forskningen har Casper Paludan-Müllers historisk-kritiska undersökning om Carl XII:s dödssätt, publicerad 1846, under långa tider gett direktivet¹. Hans resultat är, att ingen

¹ Casper Paludan-Müller, *Er Kong Carl den Tolvte falden ved Snigmord? En historisk-kritisk Undersøgelse*. *Nyt hist. Tidsskrift* I, 1.

enda grund, hållbar inför en allvarlig prövning, föreligger för antagandet av ett mord. På denna ståndpunkt står, i stort sett, ännu i dag vetenskapen.

Då man går att försöka lösa det problem, som här ställts, finner man snart, att de direkta källor, som står till buds, naturligt fördelar sig på två grupper. I ena gruppen själva kvarlevorna från händelseförloppet: Carl XII:s kranium och blå filthatt, det ännu urskiljbara löpgravssystemet framför Frederiksten i dess förhållande till terrängen och fästningsverken. I den andra gruppen: en följd av berättelser om vad som inträffade på kvällen den 30 november 1718.

Under året 1917 blev Carl XII:s sarkofag i Riddarholmskyrkan i Stockholm öppnad, hans kranium undersökt. Det kunde fastställas, att den dödande projektilen odelad passerat genom huvudet och otvivelaktigt varit en rundkula om 18-20 mm:s genomskärning, att den träffat vänstra tinningen och gått ut genom den högra, och att skottbanan, förutsatt vanlig upprätt ställning, inte företett någon avsevärd lutning mot rummets horisontalplan. Kraniet saknar krutstänk. Något särskilt stöd för ett närskott i egentlig mening gav alltså inte undersökningen. Men skottet har varit åtföljt av en betydande sprängverkan, projektilen med stor levande kraft tillryggalagt vägen genom huvudet. Dess uträknade storlek fastläses av skotthålet i konungens hatt: 19,5 mm.¹

Löpgravssystemet och därmed samhörande omständigheter har klarlagts genom ingående undersökningar. Konungens plats har varit omkring 12 steg norr om den punkt, där den nya graven gick ut från den gamla; denna nya löpgrav, som gjorde ett knä mot den andra, har, där den gick som närmast vesterut, gått på 11 à 12 meters avstånd från konungens plats. En mellanliggande höjdsträckning, Gåsebjerget, stängde skottlinjen till denna från Mellembjerget. Fortet låg på ett avstånd av cirka 410 meter. Avståndet till det andra fortet, Overbjerget, har varit omkring 600 meter. Siktlinjen därifrån har

¹ Konung Karl XII:s banesår. 1917 års undersökning och i samband därmed gjorda iakttagelser, 106, 115, 161.

gått så nära intill och i så ringa höjd över höjdsträckningen, att det måste varit vanskligt, att från fortet följa vad som skedde kring den nya löpgravens utgångspunkt. Själva fästningen och dess närmaste utanverk har legat på ett avstånd av 275 till 160 meter. Eldlinjerna måste därifrån horisontelt ha gått mellan 10 till 18 meter över marknivån kring löpgravens, där konungen föll.¹

Överväger man närmare de fakta, som här framlagts, är det utan vidare klart, att kulan på grund av sin ringa diameter måste härröra från en kartesch eller snarare från ett handgevärsvapen. Från Mellembjerget kan skottet inte ha kommit. De 600 meterna ävensom siktlinjens beskaffenhet förtar sannolikheten, att det kommit från Overbjerget. Möjligheten av ett skott från fästningsverken kan man däremot inte avvisa. Men dåtida ringa skottkraft, kulans betydande sprängverkan och levande kraft gör det a priori sannolikast, att skottet kommit från en närmare utgångspunkt.

När man från denna den första gruppen källor övergår till den andra gruppen, berättelserna, är endast de berättelser att taga i betraktande, om vilka det kan visas, att de avgivits av personer, som varit närvarande vid tillfället, eller upptecknats efter meddelanden från sådana. Det rikt flödande legendmaterialet kan här inte, såsom tidigare skett, vinna beaktande.

Underrättelsen om Carl XII:s död nådde till Stockholm den 5 december sent på kvällen. Överbringaren var konungens generaladjutant André Sicre, adjutant och handsekreterare hos hans svåger, arvprinsen Fredrik av Hessen. Arvprinsens gemål, prinsessan Ulrica Eleonora, hade redan gått till sängs. Men Sicre fick omedelbart audiens. En gazett, daterad samma dag som de officiella cirkulären om dödsfallet utgick till de svenska myndigheterna, den 10 december, åberopar direkt den muntliga rapport, som Sicre vid tillfället

¹ Jac. Ræder, Notitser om Carl XII:s död, och Fortsatte notitser om Carl XII:s död, i Norsk militært tidsskrift 61: 377, och 62: 481. Jmfr överste Landsbergs journal och rapport i Nyt hist. Tidsskrift I, 122, 112, samt kartan i Sv. turistföreningens årsskrift 1904, s. 201.

avgav. Gazetten är avfattad på tyska. Den har varit avsedd för utlandet och spriddes där.

Man får i denna gazett veta, att konungens bortgång egde rum vid stormningen av ett fort, som hörde till Frederikshalds huvudfästning. Skottet har skett, heter det, med en kartesch från ett annat fort, som låg för sig själv på sidan därav. Det pointeras, att Carl XII:s systerson, Hans Durchlaucht av Holstein, befann sig alldeles i närheten, på ungefär tio stegs avstånd. Det framhäves vidare, att skottet gått in på högra sidan genom tinningen och ut igen på den vänstra vid käkbenet¹.

Den sagesman, som här citeras, själve överbringaren av underrättelsen om dödsfallet till Stockholm, är tydligen en den mest initierade; vittnesgillheten av vad han rapporterar bestyrkes tillsynes ytterligare genom hänvisningen till hertigen av Holstein. Inte desto mindre är både uppgiften om konungens fall vid en stormning i hertigens närhet och projektilens in- och utgångspunkt ren dikt, skottets ursprung från ett fort för sig att anse som skäligen orimlig, karteschkulan på sin höjd en obestyrkt förmodan.

Den version, som här gavs av konungens död, var uppenbart oriktig. Den visade sig också inom kort ohållbar. Och det inträffade nu det egendomliga, att med åberopande på nytt av Sicres rapport en kamouflerad dementi såg dagen i en ny gazett på tyska av den 27 december. Konungen har enligt denna legat på sina knän i extremiteten av tranchéen. Hertigen av Holstein nämnes inte, inte heller den punkt i huvudet, där kulan träffade. Men utöver dementin innehåller gazetten även annat. Konungen har intagit en plats, där han i hög grad utsatte sig för fara. Detta har åstadkommit ett ingripande av några officerare bredvid. Dessa har bett honom inte så mycket utsätta sin höga person på detta sätt. Men konungen skall ha svarat, att han önskade själv veta vad som tilldroge sig². Man frågar, varför just dessa nya ting i gazettens kortfattade framställning av Carl XII:s död?

¹ Bil. 1.

² Bil. 2.

För att kunna ge svaret har man att taga hänsyn till vissa kringflygande rykten. Dessa gick ut på att konungen blivit mördad. En följd av uppteckningar visar den utveckling ryktena tog under den närmaste tiden efter Carl XII:s död.

Då konungen ännu låg på lit de parade och vid själva begravningen, berättar en samtida, gick åtskilligt tal; »sommiliga mente, att han på något förrädeligt sätt blivit av daga tagen, efter som kulan gått in på ena sidan och horizontalliter ut på den andra genom tinningen, vilket förmentes ej kunnat ske, om skottet varit från fästningen»¹. När mot slutet av februari 1719 Uppsala universitet höll minnesfest över konungen, taltes i det kväde, som då föredrogs, om att Carl XII föll »för de skalkar, som ligga i försåt om murar, plank och balkar»; det uppkastades däri också frågan, om skytten var dansk och kulan från fästningen, och författaren, professor Olof Rudbeck d. y., gav svaret: »Jag intetdera tror»². Ett utslag av samma stämning har man i en dröm, som konungens livkirurg Melchior Neumann skall ha haft den 14 april 1720 och som han omedelbart anoterade. Han tyckte sig, säger han, se konungen ligga död och naken på ett långt bord i samma positur, som då han balsamerade liket. När han ville vända detta på sidan för att balsamera ryggen, grep konungen honom med bägge händerna om hans vänstra hand. Konungens ord föll: »Ihr sollt Zeuge sein, wie ich geschossen bin». Neumann bad honom då vara nådig och säga, om han inte blev skjuten från fästningen. Kungen släppte taget med sin högra hand, knöt näven framför Neumann, rörde den fram och tillbaka två tre gånger och sade: »Nein, Neumann, es kam einer gekrochen»³. Ryktena fick

¹ Historiska Märkvärdigheter, utg. av Samuel Loenbom, II, 145.

² Rudbeck, Olof, sonen, Sorge-Qwäde öfer . . . konung Carl then tolfte, 25.

³ Karolinska förbundets årsbok 1913, s. 138. Jmfr s. 117. — Efter refererandet av drömmen fortsätter Neumann: »Darauf erwachte ich in Angst und kalten Schweiss, stund auch gleich auf und anotirte den Traum von Wort zu Worte. Nur du grosser almächtiger Gott, höchster Himmels und der Erden, dessen Auge alles sieht, dir ist es am besten bekannt, und wirst alles an jenem Tage offenbar machen, Gott lasse ihn seelig ruhen, und gebe ihm eine fröhliche Auferstehung, umb Jesu Willen. Amen».

senare ny näring. Generaladjutanten Sicre föll 1723 i en febersjukdom. Under ett anfall slog han upp fönstret till sitt logemente i Stockholm. Han ropade till mängden utanför, att det var han som dödat Carl XII, och bad om förlåtelse för mordet¹. När Sicre senare, »någorlunda frisk», brukade Medevi, skall han ha plågats av samvetskval över vad han gjort². Dessa och liknande rykten gick vidare till Tyskland. 1723 var de allmänna i S:t Petersburg. Det uppgavs där, att bondeståndet vid riksdagen, som då var samlad i Stockholm, gått så långt, att det skickat deputerade till konungen och låtit fråga, om det varit på hans befallning, som Sicre skjutit Carl XII³. Den svenska regeringen ingrep mot ryktesspridaren. Samtidigt, i slutet av oktober, fick den svenske residenten i Paris, baron von Gedda, befallning att av franska officerare, som varit närvarande vid konungens fall, söka skaffa upplysningar om de närmare omständigheterna därvid⁴.

I belysning av dessa mordrykten, som tydligen börjat kort efter döds-skottet vid Frederiksten, torde man ha att se den speciella utformning, som framställningen av Carl XII:s död erhöi i gazetten av den 27 december 1718. Genom att understryka, hur konungen själv blottställt sig, blev det dödande skottet något allt igenom naturligt och sköts skulden för vad som skedde över på konungens egen oförvägenhet; genom att låta officerarna ingripa, visades samtidigt, att dessa gjort vad de kunnat för att avvärja den hotande katastrofen.

Vi går vidare i berättelserna om Carl XII:s död och behandlar därvid först de berättelser, som är tillkomna intill början av 1730-talet.

Den första av dessa berättelser föreligger i ett brev av den 23 december 1723; brevet är skrivet av överste Philippe Maignet, »directeuren av attacken» på Frederiksten; det

¹ Bil. 6 och 7.

² LagerBring, Swea Rikes Historia i sammandrag IV: 3: 2, 9.

³ Campredon till Diemar 20/6 1723. Malmström, Sveriges politiska historia etc. I, 388.

⁴ Karolinska förbundets årsbok 1920, s. 200. Jmfr Fryxell, Berättelser ur svenska historien XXIX, 137.

är direkt föranlett av den svenska regeringens befallning till sin resident i Paris att inhämta upplysningar om dödsomständigheterna. Maigret uppger här, att han, då konungen stigit upp på parapeten, stått med huvudet mellan hans båda stövelklackar; på sin högra sida har han haft generaladjutanten Friedrich von Kaulbars¹. Brevskrivaren har sålunda, vad som bestyrkes även annorstädes ifrån, varit åsyna vittne. En anonym, detaljerad berättelse framkom något senare. Den har ursprungligen varit avfattad på franska, men föreligger nu endast i svensk översättning. Berättaren uttalar, att när konungen stigit upp på slutningen av tranchéen, han stod och höll honom under fötterna, alltså mitt under honom. Författaren kan, vad även andra omständigheter ger vid handen, inte ha varit någon annan än brevskrivaren från 1723: Maigret². Två andra berättelser möter hos A. De la Mottraye i hans resebeskrivning från 1727: »Voyages en Europe, Asie et Afrique», och i hans brev, »Remarques critiques sur l'histoire de Charles XII de Voltaire», från 1732. Författarens förbindelser med Carl XII och Sverige var gamla. Han hade 1711 kommit till Bender och sedan, som han själv säger, under alla åren haft äran att nalkas sin hjälte och ständigt samtala med hans officerare. Hans berättelse om händelsen den 30 november visar anslutning till gazetten av den 27 december, men är för övrigt baserad på uppgifter av officerare, som befunnit sig i löpgraven, och som även skaffat honom den karta över fästningen och forten vid Frederikshald, som åtföljer resebeskrivningen. De la Mottraye nämner bland dessa officerare särskilt en: signor Carle Giuseppe Marquetti, kapten i arméen, adjutant hos konungen; han åberopar sig på honom särskilt för vad han har att meddela om generaladjutanten Sicre³. På De la Mottrayes resebeskrivning vilar i hög grad Voltaires »Histoire de Charles XII», tryckt 1731. Men Voltaire har dessutom känt Maigrets brev av 1723. Vad som ger hans framställning dess värde

¹ Bil. 3.

² Bil. 4.

³ Bil. 5 och 7.

är emellertid de uppgifter från ett annat håll, med vilka han rör sig. En fransk adelsman, de Villelongue, tidigare i tjänst hos Carl XII och nära förbunden med Voltaire, hade fäst den senares uppmärksamhet på att generaladjutanten Sicre levde i Paris. »Det är en man», skrev han, »som skulle kunna berätta er en hel del, bara I ären villige försäkra honom, att I intet kommen att blottställa honom för de sanningar, han kan ha att säga eder». Voltaire sammanfördes med Sicre; han träffade honom ofta, ensam och i sällskap¹. Med de »sanningar» han fick höra av denne sammanjämkade, justerade och utbyggde han sina andra källor.

Det torde vara av grundläggande betydelse att få utrett, i vilket förhållande innehållet i dessa berättelser om Carl XII:s död står till de motiv, på vilka gazetten av den 27 december 1718 spelar. Men också att få utrett, vilka andra motiv som kan ha begagnats för berättelsernas utformande.

Där är först motivet i gazetten om konungens oförvägenhet. Det heter hos Maigret 1723: »Konungen steg upp på parapeten, med halva kroppen blottställd, för att taga i ögnasikte arbetarna och den stora musköt- och kanonelden, som man lossade från fästningen och forten . . . Man måste ha känt denne store konung för att fatta, till vilken grad han föraktade faran och döden». Blottställandet är här outrerat över det antagliga och rimliga, situationen sådan, att Maigret i sin andra berättelse sett sig föränlåten att retirera. Skotten faller enligt denna runt om, men konungen uppstiger nu endast »något på den nyss uppkastade tranchéen eller vallen . . . Hans Kongl. Maj:t slog själv håll i vallen med sin fot och således gjorde sig fotfäste så högt, att Hans Maj:t kunde ligga med armarne på vallen». I De la Mottrayes resebeskrivning pointeras kulregnets ymnighet och våldsamhet starkt; konungen har uppstigit på en skanskorg just där den nya löpgraven utgick från den gamla; han har stått och stött magen mot parapeten; denna har inte gett honom betäckning. I brevet säger De la Mottraye om Carl XII, att han hade mer än huvudet över parapeten. Voltaire låter konungen befinna sig på samma

¹ Bil. 6 och 7. Jmfr Voltaire, Œuvres complètes, XVI (1878), 353.

plats som De la Mottraye; han ligger med armarna uppe på vallen, och har nästan halva kroppen utsatt för ett kanonbatteri mitt emot. Det sköts med kartescher, och konungen blottställde sig mer och mer, där han låg och betraktade soldaterna, som arbetade i löpgraven framför, belysta av stjärnorna.

Det andra motivet i gazetten av den 27 december var motivet om officerarnas ingripande för att avvärja den hotande katastrofen. I Maigrets första berättelse, brevet av 1723, brister det ännu i utformningen av detta motiv. Maigret har här inte nått längre än att han endast står och letar i sitt sinne efter någon förevändning att få konungen att stiga ned; medan han överlägger med sig själv om vad han skall säga, faller det dödade skottet. I den andra berättelsen har sceneriet kommit i helt annan ordning. Det har redan nämnts, att Maigret här framställer det så, att han stod och höll konungen under fötterna. »Var gång kanonen lossades ifrån Överberg», heter det, »släppte jag handen efter och Hans Maj:t sank alltid så långt neder, att han var betäckt, varvid jag väl gjorde mina underdåniga föreställningar, då Hans Kongl. Maj:t själv slog hål i vallen med sin fot». Dessa föreställningar till konungen möter även hos De la Mottraye. »Sire», säger Maigret i hans resebeskrivning, »eder plats är inte däruppe. Det regnar med hagel, kulor och kartescher och de har inte större respekt för konungar än för den ringaste soldat». Konungen skall ha svarat: »Var inte rädd», Maigret replikerat: »Jag är inte rädd för mig själv. Parapeten skyddar mig. Jag är bara rädd för eders majestät, som brukar den till något alldeles motsatt det, för vilket den är uppkastad». Konungen: »Begiven I edra arbetare och skåden till dem. Och I andre till edra poster. Jag stiger ned». Officerarna skall därefter ha dragit sig något tillbaka. Konungen är ensam. Men Maigret är fortfarande full av ängslan för konungen och när han vänder tillbaka, är det för att genom någon list få honom ned. Han finner honom då död. Samtalet, som i huvudsak går igen i De la Mottraye's brev, har förnekats. Sicre, som i sin rapport skall ha framhävt de föreställningar, som officerarna framkommit med, gör detta hos

Voltaire. Det kan ha skett i anknytning till Maigrets brev av 1723. För övrigt är i De la Mottraye's uppgifter om officerarna att märka, att sedan de dragit sig tillbaka, de står samlade och inte befinner sig på längre avstånd än att de direkt kan kommunicera med Maigret, då denne upptäcker, att konungen är död. Bland officerarna nämnes vid namn Kaulbars, Schwerin, Schlippenbach, Marquetti. De har alla varit med om att konungen skulle erhålla föreställningar.

Till motiven från gazetten av den 27 december 1718 sällar sig i de berättelser, om vilka det här är fråga, också ett motiv från den äldre gazetten: den dödade kulan en kula från en artilleripjes och ett fort vid sidan om huvudfästningen. Maigret är i sitt brev angelägen framhålla, att det vapen, med vilket denna kula lossats, omöjligen kan ha burits av en man, hur stor och stark denne än varit. Han tillägger, att de som gjort iakttagelser på konungens lik varit överens om denna sanning, och rubricerar kulan som en kanonkula; när den träffade huvudet, säger han, lät det, som när man med våldsamt fart slungar en sten i dy. I sin senare berättelse framhåller han, att det sköts mycket från Överbjerget; »vid fjärde kanonskottet hörde jag slaget på Hans Maj:ts huvud så starkt, som man kan slå med tu finger i handen». Maigret har härmed velat sagt, att kulan var från Överbjerg. Hos De la Mottraye anses skottet härröra från en kartesch ur en falkonett och enligt allmänna meningen vara kommet från samma fort, varifrån det sköts starkt och vars kulor gick rakt mot konungens plats, hos Voltaire från ett kanonbatteri mitt emot denna, vilket sköt med kartescher. I samband med dessa uppgifter utmålas även själva kulans beskaffenhet. Den har varit »stor som ett stort duvägg», den har gjort ett brett hål, så att man däri kunde lägga fyra eller tre fingrar, den har vägt $\frac{1}{2}$ skålpund. Liksom i den äldsta gazetten, som åberopar sig på Sicre, träffar den hos Voltaire den högra tinningen.

Till de här angivna ledande motiven från gazetterna kommer ännu ett. I ryktena kring Carl XII:s död utpekades särskilt generaladjutanten Sicre. Han uppgavs själv ha erkänt, att han mördat konungen. Det nya motivet blir Sicre.

Maigret inför i sitt brev av 1723 Sicre just som konungen stigit upp på parapeten. Mannen passerar då genom löpgravens. »Sicre frågade mig», säger Maigret, »vad konungen tog sig till. Jag svarade honom, att det inte var jag, som ställt honom där han stod. Sicre var borta». Och medan Maigret överlade med sig själv, vad han skulle säga för att få konungen ned, föll så det dödande skottet. Framställningen var oförsiktig. Den kunde lätt ge anledning till reflektioner över vad Sicre företagit sig mellan sitt försvinnande och döds-skottet, och man finner också, hur Maigret i sin senare berättelse utan vidare helt utmönstrat episoden. Samtidigt får Sicre här ett första alibi. Det framhålls, att han tillsammans med uppvaktningen i övrigt begett sig något längre bort till höger i tranchéen och efter konungens fall kommit tillbaka därifrån i samma följe. Detta alibi skyddar den misstänkte: han har vid dödstillfället stått tillsammans med andra. Men ännu två alibin möter i de följande berättelserna. Det andra i Sicres egen berättelse hos Voltaire: Sicre har vid dödstillfället stått jämte Maigret — dessa två de enda — bredvid Carl XII. Då konungen fallit, skall Sicre omedelbart ha underrättat kommenderande generalen i tranchéen om vad som skett. Även här alltså ett skyddat alibi. Det tredje alibi slutligen framkommer i Marquettis berättelse hos De la Mottraye. Sicre, uppger denne, har inte alls befunnit sig i löpgravens. Han har inte ens varit hos trupperna vid Frederiksten. Först då man är i färd med att svepa det kungliga liket i en kappa, har han kommit. Han är kommen direkt från lägret i Torpum, tre fjärdedels mil från platsen, och för med sig depescher från arvrinsen av Hessen till Carl XII. »Han blev», tillägges det, »så förvånad som man gärna kan föreställa sig inför den ödesdigra och förfärande händelsen».

Det visar sig av vad här sagts, att ett enda genomgående sammanhang existerar i motivvalet mellan de berättelser om Carl XII:s död, som såg dagen intill början av 1730-talet. Versionen i den äldsta gazetten hade förolyckats. Men ett av motiven i denna, det enda brukbara — att kulan var från en artilleripjäs och ett av fästningsverken — fördes över i de

följande. Sak samma med de motiv, på vilka den andra gazetten var uppbyggd. Motiven är något olika utpenslade i de olika berättelserna, och en viss osäkerhet röjer sig ställvis, men tendensen är överallt densamma: att få konungen fallen på grund av egen oförvägenhet och trots officerarnas omtänksamma ingripanden. Ett nytt motiv tillkommer i de senare berättelserna: motivet Sicre. Det är föranlett av morddryktenas koncentrerings på denne. De olika framställningarna har här alla samma tendens: Sicres friande. Medelbart därmed också en annan, av Voltaire sammanfattad i de expressiva orden: att förhindra det tygellösa godtycket hos dem som alltid tillskriva en furstes död hans efterträdares lystnad efter makten.¹ Först jämförelsevis sent fördes emellertid motivet Sicre in. Fasta direktiv har saknats, och det framkommer inte mindre än tre alibin för den misstänkte.

Vi ansluter till resultaten av undersökningen av Carl XII:s kranium och hatt och av löpgravssystemet i dess förhållande till terrängen och fästningsverken. Tendensen har fört berättarna i kollision med dessa resultat. Kulan kan inte ha varit någon kanonkula i egentlig mening. Den kan inte gärna ha kommit från Overbjerget. Om kulans storlek och vikt har man inte sagt sanningen. Kulan har inte träffat högra tinningen. Konungens plats i löpgravens, såsom den angives hos De la Mottraye och Voltaire, angives felaktigt. Den felaktiga placeringen gör honom vida mera synlig än där han verkligen stod.

Från vad här sagts faller det en klarare belysning än förut över den äldsta gazetten med dess uppdiktade stormning, under vilken konungen skulle ha blivit skjuten — konungens fall i öppen batalj och i hertigens av Holstein omedelbara närhet är här tydligen tillkommet i preventivt syfte för att avskära alla misstankar. Men även Maigrets andra berättelse belyses av det sagda. I den första hade han försagt sig om sina föreställningar till konungen och om Sicres passerande genom löpgravens. Det ena som det andra har kräft ändring. Hans andra berättelse har tillkommit. Försiktigtvis är den anonym. Det är uteslutet, att den avgetts i god tro.

¹ Bilaga 7.

Samtliga de här genomgångna berättelserna härrör från främmande officerare, som varit i Carl XII:s närhet, då han föll. De motiv, på vilka dessa berättelser uppbyggts, är samtliga tillkomna i bestämt syfte: att med skyddande av officerarna, främst Sicre, ådagalägga orimligheten av ett mord på Carl XII. I detta syfte har man både tillgripit rena osanningar och fallit i starka motsägelser. Med berättelser av denna art konstateras inte de historiska fakta, om vilka de handlar. Tvärtom. Det finnes all grund misstänka, att förhållandena också i själva huvudsaken gestaltat sig annorlunda.

Vi var framme i början av 1730-talet. Så länge Fredrik I av Hessen, Carl XII:s efterträdare på den svenska tronen, ännu levde, framkom ingen ny berättelse av ett åsyna vittne; intet sprängde den så fast slutande ramen. Vi frågar oss: skedde det inte heller senare?

En ung svensk, löjtnant vid bohusslänska arméens fortifikationsfältstat, Bengt Vilhelm Carlberg, senare överste och stadsarkitekt i Göteborg, befann sig den 30 november 1718 i samma löpgrav som Carl XII. Strax efter konungens död, berättar han själv, nedskrev han en berättelse om vad han upplevat. Denna berättelse är inte bevarad i sin ursprungliga form. Men en senare redaktion från tiden 1762—1774 föreligger. Carlberg har utarbetat denna med De la Mottraye och Voltaire framför sig på bordet. Berättelsen har cirkulerat några år före 1777. Den blev första gång tryckt 1782¹.

I Carlbergs berättelse frapperar genast hans avvikande mening ifråga om konungens utsatta ställning. Carlbergs framställning lyder, att där konungen låg på tranchéens inre dosering, på sin vänstra sida, med kappan om sig, knäna något uppdragna, vänstra handen under kindbenet, hade han fötterna ungefär sex kvarter över approachens botten och endast huvudet över krönet av bröstvärnnet.² Lika frappe-

¹ Bil. 8.

² Lagerbring, Svea Rikes Historia i sammandrag, IV: 3: 2, 7, refererar Carlbergs berättelse, vilken meddelats honom av denne själv, på det sätt, att endast »en del av ansiktet låg över bröstvärnnet vänd emot fästningen».

rande är i Carlbergs berättelse, att vad man tidigare så starkt understrukt: officerarnas ingripande till varning av den blottställda konungen, inte omnämnes. Om stället, varifrån det dödande skottet kom, har Carlberg följande: »stället varifrån detta olyckeliga skott kom, om det skedde från ett längre bort eller närmare håll, det kunde ingen av oss, som stodo lågt neder inom bröstvärnnet, under ett så starkt skjutande utur kanoner och handgevär, ogörligen med rätt visshet utmärka». Han tillägger på ett annat ställe, att den nya löpgrav, som man var i färd med att utdraga, gick inte »så synnerligt lågt ifrån den gamla, där Hans Maj:t låg, att ju åtminstone de närmaste av arbetarne hade kunnat sett huvudet av Hans Maj:t över gamla linjens bröstvärn, om de annars därpå hade aktning givit. Denna omständighet anser jag för betydlig att här anmärka». Konungen var vid dödstillfället varken ensam eller har han haft endast Maigret och Kaulbars eller Maigret och Sicre vid sin sida. Carlberg själv med andra högre och lägre officerare, åtta å tio personer, har stått nere i approachen »nära intill och framför Hans Maj:ts fötter»; de har haft honom »för ögonen liggandes tätt framför sig». Sicre omtalas endast på ett ställe: när konungen var död och man var i färd med att förkläda liket för att dölja för soldaterna vad som skett. »Generaladjutanten Sicre kom fram», är orden.

Belysande för Carlbergs allmänna uppfattning är utom det redan sagda följande.

Sedan man beslutat hålla Carl XII:s död hemlig, fick Carlberg order att skaffa en bår; vakthavande kaptenen, greve Posse följde honom på andra sidan Gyldenlöwe. Framkomna möttes de av befälhavaren över gardet, överstlöjtnanten greve Posse. »Är kungen skuten?» frågade denne. Carlberg berättar, att han »svarade nej, och att det var en officerare». Han fortsätter: »Bestört över en så oförmodad fråga, nämnde jag i hastighet en fortifikationsofficerares namn, som då just föll mig för munnen. . . Emellertid var det nog så besynnerligt, att ryktet om konungens död så hastigt och så långt bort hade kunnat utspritt sig, då likvisst

ännu ingen full halvtimma var förlupen, sedan det olyckeliga skottet hände».

Carlbergs hela framställning är given efter långt och moget övervägande. Det är möjligt, att här och var en minnesförskjutning kan ha ägt rum, särskilt då ifråga om den roll Carlberg själv spelat i händelserna. Men å andra sidan visar det sig, att Carlberg i motsats till sina föregångare endast berättar om vad han som »åsyna vittne» själv iakttagit, och att hans framställning i de delar, där den låter sig kontrollera, såsom ifråga om löpgravssystemet, konungens plats, de honom omgivande officerarna, ingenstädes kan beslås med oriktigheter. Man har heller inte satt hans framställning om själva händelseförloppet i tvivelsmål. Vad man emellertid aldrig stannat vid är det skarpa motsatsförhållandet mellan Carlbergs berättelse och de tidigare. En genomförd tendens i bestämt syfte möter i dessa; den är uppbyggd på fakta, som i avsevärda delar inte täcker den historiska verkligheten. Carlberg releverar just dessa fakta. En för en, maler han dem sönder och samman. Den fast slutande ramen spränges. En ny bild av händelseförloppet framträder. Försiktigt anslagen, beslöjad, men inte desto mindre omisskänlig är grundtonen i Carlbergs framställning: Carl XII fallen för en lönnmördares kula.

De källor, som direkt upplyser om Carl XII:s död, kvarlevorna och berättelserna, är granskade. Det återstår att insätta vad som passerade på kvällen den 30 november 1718 politiskt i dess sammanhang.

Vid den tid skottet föll var Carl XII:s närmaste omgivning splittrad på två fraktioner. I spetsen för den ena av dem stod konungens förste rådgivare, hans systerson Carl Fredriks minister, baron Georg Heinrich von Görzt. Den andra fraktionen hade i sin spets Carl XII:s svåger, system Ulrica Eleonoras man, den hessiske arvprinsen Fredrik; bakom stod arvprinsens fader, lantgreven Carl av Hessen. Kampen mellan de båda fraktionerna var sedan länge häftig och oförsonlig.

Det hade lyckats Görzt att efter Carl XII:s återkomst från Turkiet, från och med året 1715, bemäktiga sig ledningen av Sveriges inre styrelse. Men Görzt' strävan gick redan från början vidare: dess syfte var att också gripa utrikespolitikens trådar. Här fann emellertid Görzt vägen spärrad: lantgreven av Hessen var här före honom, och ännu på försommaren 1716 har lantgrevens ställning varit sådan, att Carl XII lade i hans hand att bemedla fred både med Ryssland och England. Ett metodiskt undermineringsarbete var emellertid från Görzt' sida i full gång, och när man nådde fram mot slutet av 1716 kunde Görzt inregistrera den första stora frukten av sitt arbete. Görzt befann sig vid denna tid i Carl XII:s uppdrag i Holland. Han mottog här i november en generalfullmakt: fullmakten gav honom oinskränkt rätt att avhandla och sluta med alla envar om allt, som kunde vara konungen till nytta — den gällde inte endast »Geldnegociationen», utan också »andere Commissiones». Men segern var inte säkrare än att den igen sattes ifråga. Det skedde, då Görzt i februari 1717 råkade i engelsk fångenskap, en händelse som vid denna tid starkt sysselsatte den europeiska politiken. Lantgreven, knappast helt främmande för vad som skett, kämpade sig nu igen fram i första ledet. Han misslyckades väl med att undantränga Görzt ur Carl XII:s tjänst, men han mottog ånyo uppdrag att underhandla både med Ryssland och England. På sommaren släpptes emellertid Görzt ur fängelset. Med obruten kraft kastade han sig igen över utrikespolitiken. Han skyndade, underhandlande till höger och vänster, först och främst med czaren och hans ministrar, över Tyskland och Östersjöprovinserna till Carl XII i Lund. Här framlade han resultatet av sina underhandlingar: en fredskongress mellan Sverige och Ryssland på Åland. Det lyckades honom att få sin herre helt med på planen. Med undanskjutande av alla andra utnämnde Carl XII Görzt till förste underhandlare. Han var nu »in effectu», som man sade, »premier ministre d'état».

Den kamp, som fördes mellan Georg Heinrich von Görzt och det hessiska partiet var en kamp om utrikespolitiken.

Men de mål man samtidigt å båda sidor eftersträvade förvandlade kampen till en kamp för skilda dynastiska intressen. Carl XII var ogift och barnlös. När Görtz gick i förhandling med Ryssland, gällde det visserligen Sveriges rike, men det gällde också successionen efter Carl XII. För Görtz: Karl Fredriks av Holstein-Gottorp förklaring som tronföljare, med undanträngande av den andre pretendenten, Fredrik av Hessen, och dennes gemål Ulrica Eleonora.

Redan från början stod denna Görtz' tankegång klar för den hessiska fraktionen. I oktober 1717 skriver lantgreven av Hessen till sin svärdotter, att Görtz underhandlingar med Ryssland nu nått följande resultat: Sverige avträder Reval, Ryssland förhjälpert hertigen av Holstein-Gottorp »till succession på den svenska tronen med uteslutande av Eders Höghet och dess rättmätiga pretension». I mars 1718 heter det i ett brev från lantgreven till arvprinsen Fredrik, att den »temeraire operationen» mot Norge endast hade ett syfte: »att störta Carl XII i förderv och olycka» för att därefter uppsätta Carl Fredrik på den svenska tronen »till arvprinsens och Ulrica Eleonoras irreparable skada»; när Carl XII väl är död, är det meningen, att czaren skall ingripa och alliansen beseglas genom hertigens giftermål med en rysk prinsessa. I instruktionen för ett av sina sändebud till Sverige den 28 juni 1718 uttalar lantgreven, att czaren mot att garantera tronföljden för Carl Fredrik begärt Carl XII:s garanti för tronföljden i Ryssland. Sändebudet får ordre att ingående meddela den plan, som arvprinsen Fredrik uppgjort för att omintetgöra detta Görtz' »pernicieuse projecte»¹.

Det är uteslutet att distinkt ange, hur det arbetades inom det hessiska partiet och vilken denna arvprinsens plan varit. Men kampen, som böljade kring Carl XII, var i och med Ålandskongressen gliden in i ett skede, där det för den ena parten stod klart — i detta sammanhang det

¹ K. J. Hartman, Åländska kongressen och dess förhistoria, IV, 84, 109, 124. Jmfr Einar Carlsson, Freden i Nystad, 11. Det senare arbetets första ark förf. välvilligt meddelade i korrektur.

historiskt enda viktiga — att utsikten till Sveriges krona för denna part var i färd med att stängas.

Ett par inslag i den följande händelseväven låter sig fastställa.

Arvprinsen och med honom hans fader lantgreven av Hessen hade fram i 1718 mist allt inflytande hos Carl XII — arvprinsen kunde inte ens längre meddela sig med honom i politiska frågor — och i april 1718 skriver han, att han nu är nödd och tvungen vidtaga alla de preventiva åtgärder, som stod i hans makt mot vad som hotade honom. Den 18 maj låter han därefter det hessiska hovrådet Hein uppsätta och överlämna till sin gemål Ulrica Eleonora en vidlyftig promemoria om de mått och steg hon hade att vidtaga i händelse av konungens död, »om tillika dess gemål H. Högf. D. ej vore närvarande utan vistades vid arméen». I aderton år hade Carl XII tillbrakt sitt liv i läger och på slagfält; först nu finner man anledning till en dylik promemoria. Ulrica Eleonora hade promemorian framme till studium i oktober 1718; hon följde den noga, när hennes broder var borta¹. Men lika märkligt och upplysande för situationen i dess helhet som detta inslag är ett annat: att Carl XII:s död kom att inträffa just då den inträffade. Det var i november den allmänna meningen, att Görtz, som den franske, med hessarna lierade ministern Campredon rapporterar, nu lyckats i sina hemliga underhandlingar om ett giftermål mellan hertigen av Holstein och czar Peters älsta dotter; traktaten mellan Sverige och Ryssland var förd i pennan, och med denna traktat hade Görtz lämnat Åland och var på väg till högkvarteret². »Fredsunderhandlingen», skriver riksrådet Gustaf Bonde, var »mest riktigt till ända brakt, så att det allenast berodde på några små formaliteter, varutinnan baron Görtz ärnade inhämta Hans högtsalig Maj:ts sista utlåtelse». Arvprinsen Fredrik var underrättad om Görtz' ankomst till Stockholm och

¹ Handlingar till upplysning av svenska historien, utg. af Fant, IV, 7; Hartman, a. arb., IV, 98, 102; Bowallius, Om svenska statsskickets förändring efter konung Carl XII:s död, 6.

² Carlsson, a. arb., 13.

hans avresa därifrån. Timme för timme kom han närmare högkvarteret. När som helst kunde han vara framme hos Carl XII. Den 2 december hade han varit det. I detta läge föll det dödande skottet¹.

Det är i detta sammanhang omöjligt förbigå vad det svenska sändebudet i Paris Cronström skrev till lantgreven Carl av Hessen omedelbart efter det han mottagit underrättelsen om Carl XII:s död. Han skrev: »J'ose donc, Monseigneur, prendre part à votre joie; V. A. S. ne scauroit plus regarder la Suède que comme ses propres états»².

Arvprinsen Fredriks första åtgärd efter Carl XII:s död blev att deponera André Sicre, sin adjutant och handsekreterare, till Ulrica Eleonora. Hans andra åtgärd blev att försäkra sig om Görtz' person. Görtz blev tagen och slutade på schavotten. För arvprinsen och Ulrica Eleonora stod utsikten öppen till den omstridda tron, som skottet i novemberkvällen gjort ledig.

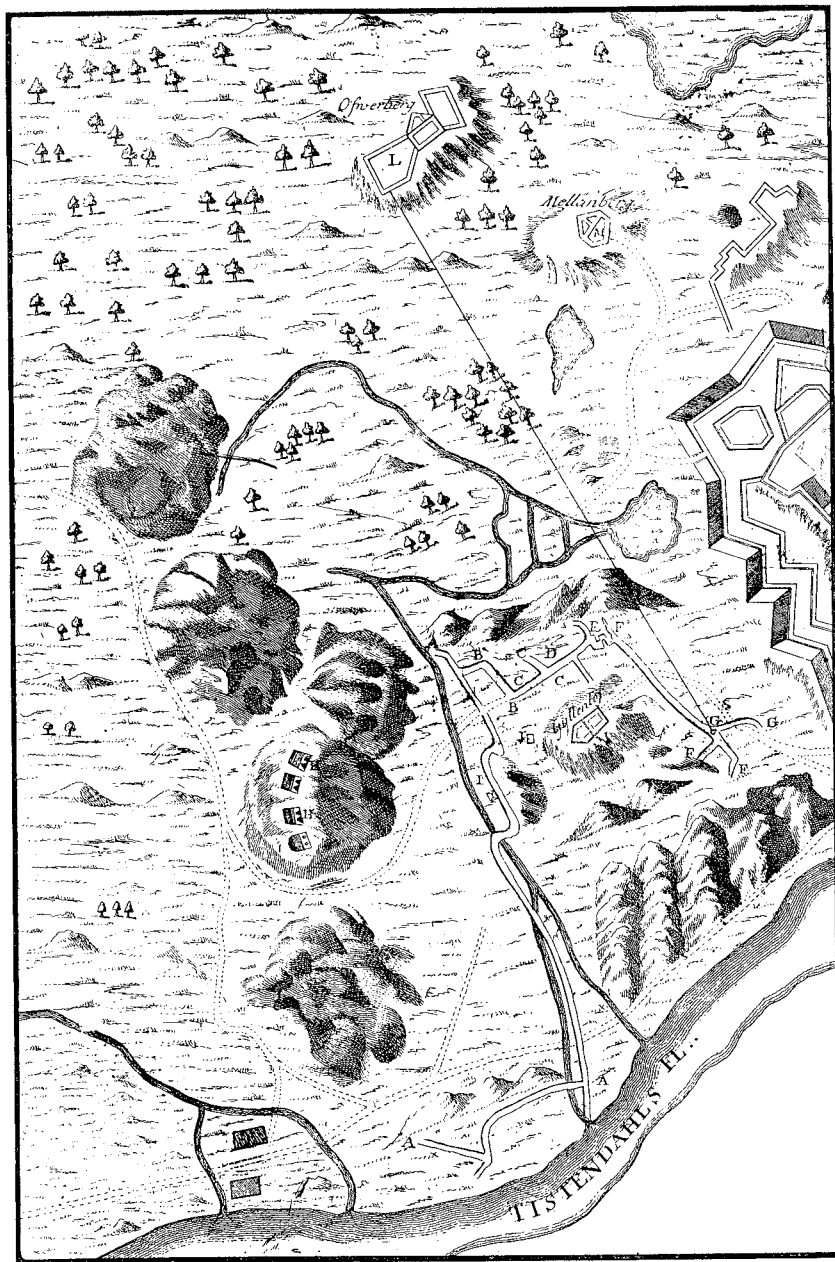

Indiciekedjan sluter sig. Avgörande bevis kan inte föras. Men uppfattningen, att ingen grund föreligger för antagandet av ett mord på Carl XII, låter sig inte upprätthållas. Vägan de grunder för ett dylikt antagande föreligger.

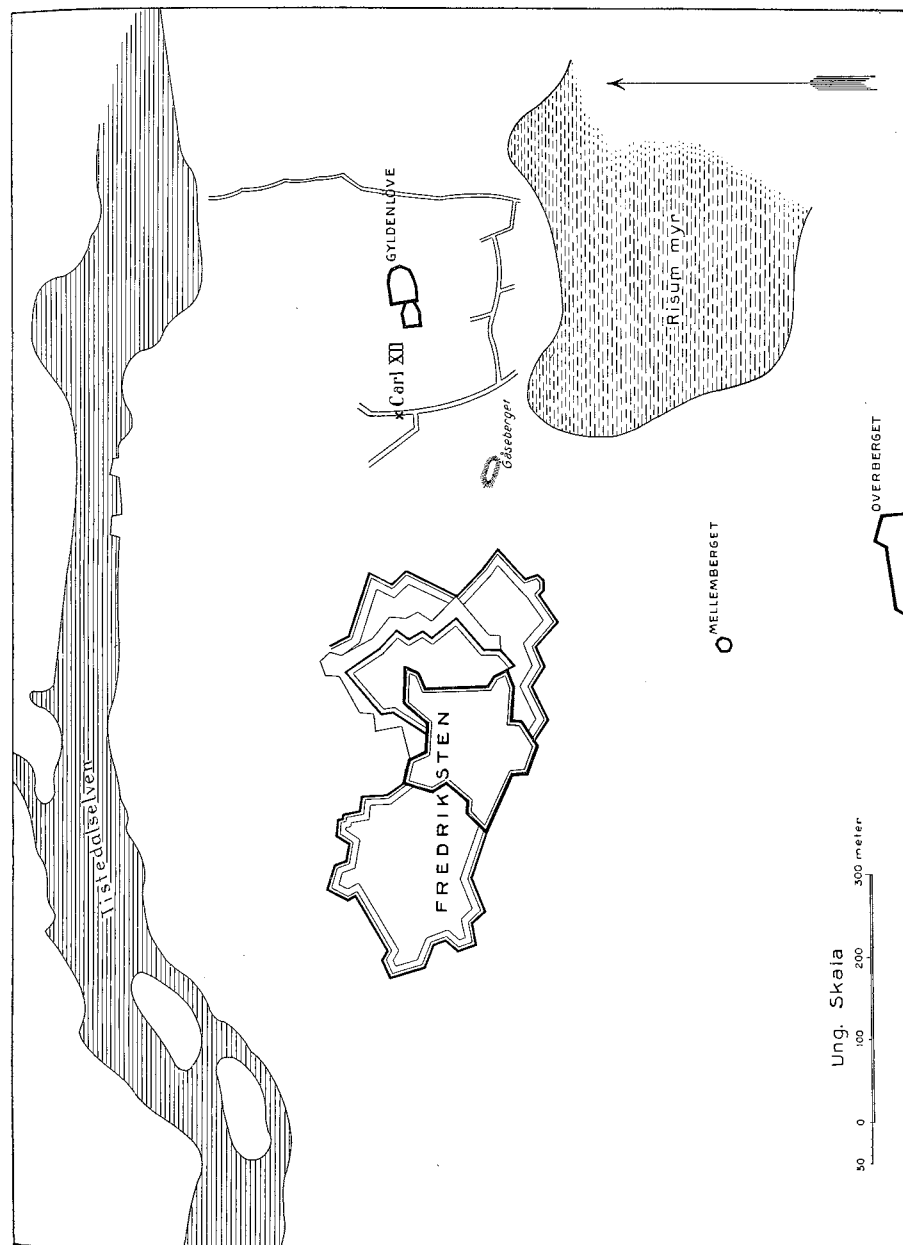
---

¹ Doktor K. J. Hartman har välvilligt fäst förf:s uppmärksamhet på det här relaterade tidssammanhanget.

² Einar Carlsson, a. arb., 16.

De la Mottraye's från officershåll erhållna plan över Frederiksten och löpgravssystemet i november 1718.

Plan över Frederiksten och löpgravssystemet i november 1718.

Bilagor.

1.

Gazett daterad Stockholm den 10 (21) december 1718.

Denna gazett, »Relation de dato Stockholm den 10. (21) Dec. 1718, die wir über Lübeck erhalten», är tryckt i Sammlung verschiedener Berichte, auch Staats-Schriften den Tod Ihr. Königl. Majestät in Schweden Caroli XII. etc. betreffend. Zweyte Auflage. Freystadt 1719, s. 26. Endast förra hälften av gazetten omtryckes här nedan. Fortsättningarna behandlar händelserna i Stockholm närmast efter det underrättelsen kommit om konungens död, bland annat åtgärderna mot Upphandlingsdeputationen. I slutet omnämnes även häktningen av Görtz.

Vergangenen Freytag war der 15. Dec. Abends gantz spät, nachdem auch Ihro Königl. Hoheit sich schon zu Bette verfüget, kam Sr. Durchl. des Erb-Printzen General-Adjutant Sicker an, meldete sich bey Hoffe und beehrte eilfertig Audience, welche ihm auch ungesäumet zugestanden wurde. Er hatte keine Brieffe mit sich, sondern machte seinen mündlichen Bericht: wegen Sr. Maj. unser allergnädigsten Königes unglücklich und höchst-bekläglichen Hintritt, bey Bestürmung des Forts so zum Haupte der Festung Friedrichshalle gehörte, der Schuss ist geschehen mit einer Cartetsche, aus einem andern Fort, so auf der Seiten davon abgesondert lag. Se. Durchl. von Hollstein ist gantz nahe etwan 10. Schritt vom Könige gewesen, als Se. Majestät fiel, der Schuss ist gegangen mitten durch den Kopff zur rechten Seiten durch den Schlaf ein, und auf der lincken Seiten beym Kienbacken wieder aus. Die Königl. Leiche wurde durch 4. Cavalliers aufgehoben, darunter der Capitain Graf Bosse (o: Posse) von der Guardie und obbemeldter General-Adjutant dem Augenblick commandirt

wurde zu reisen, und die Nachricht von dem höchstkläglichen Todes-Fall zu hinterbringen. Die sich allhier befindlichen Königl. Rätthe, wurden noch selbigen Abend zu Ihr. Königl. Hoheit geruffen, mittlerweile Ihre Hoheit zweymahl in Dero Hof-Dames Händen in Ohnmacht gesunken . . .

2.

Gazett daterad Stockholm den 27 december 1718 (7 januari 1719).

Denna gazett är tryckt i samma publikation (s. 23) som Bil. 1. Nedan är endast början av gazetten omtryckt. I fortsättningen dröjes särskilt vid Görtz' tillfångatagande och åtgärderna mot Upphandlingsdeputationen i Stockholm.

In gemeldetem Orte langte den 16. Decembr. der General-Adjutant Sicker aus Norwegen an. Es brachte derselbe von dem Tode des Königes folgende Particularitäten mit sich: Es wäre der König den 11. Decembr. in denen Transcheen vor Friedrichshall gewesen, und hätte einen Schusz in den Kopff bekommen, davon Se. Majest. Augenblicks gestorben wäre. Sie hätten gleich an der Extremitè der Transchee auf ihren Knyen gelegen, und observiren wollen was pasziret. Einige Officier hätten zwar Se. Majestät gebethen, Sie möchten Ihre hohe Person doch nicht der Gefahr so sehr aussetzen; die aber zur Antwort bekommen: *Er verlangte selbst zu wissen, was sich zutrüge.* Gleich darauf wäre der König erschossen worden, und hätte der Adjutante Sicker desselben Gesichte mit seiner Perrucke bedeckt, und den Körper in seinen Mantel eingewickelt, und heimlich in das nächste Quartier bringen lassen. Nachgehends hätte er dem Printzen von Hessen-Cassel gleich von dem Tode des Königs Nachricht gegeben, welcher ihn alsobald nach Stockholm geschickt, und ferner Ordre gestellet, man solte sich der Person des Baron Görtz versichern, welcher im Begriff gewesen, sich zu der Armee zu begeben . . .

3.

Philippe Maignets brev den 23 december 1723 till svenske residenten friherre Niclas Peter v. Gedda i Paris.

Originalen till detta brev förvaras i von Dübenska samlingen. Sv. Riksark. Brevet är första gången tryckt 1817, senast av Samuel E. Bring i Karolinska förbundets årsbok 1920, s. 204. Det är föranlett av en order från hovkansleren Joachim von Düben till den svenske residenten i Paris att inhämta upplysningar av två franska officerare om omständigheterna vid Carl XII:s död. För Maignet och i samband med brevet stående övriga förhållanden hänvisas till Brings publikation, s. 198.

A Paris le 23 Xbre 1723
a 8 heures du soir.

Je uiens Monsieur et cher Comte, de recevoir la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'ecrire.

Pour y respondre l'auray celuy de vous dire que le Roy estant dans la tranchée entre sept et huit heures du soir, il monta sur le parapet a demi corps decouuert pour uoir les trauailleurs et le grand feu de mousquetrie et de canon que l'on faisoit de la place et des fortes; j'estois au dessous de luy ayant la teste entre les deux talons de ses bottes, et Couillebase estoit a ma droite. A peine y fut il monté, que Sicre passa et me demanda ce que le Roy faisoit. Je luy respondit que ce n'estoit pas moy qui l'auoit placé. Sicre s'en fut, et je cherchay quelque pretexte pour luy donner occasion de decendre. Cependant que je meditois en moy même ce que je luy dirois, il recût un coup de canon au dessus de l'oreille gauche et sortant de l'autre costé tout prést de l'oreille. La balle estoit comme un gros oeuf de pigeon. En receuant sa blessure il ne dit pas un mot, les pieds luy glisserent, et resta appuyé sur le parapet. Le coup donnant dans la teste fit le bruit d'une pierre qu'on jette avec violence dans de la boüe. A ce bruit l'adjutant Couillebasse me dit: le Roy est blessé. Je luy respondit qu'il estoit mort. Il me dit: il faut voir. Jadjoutay que cela n'estoit que trop vray. Nous auerimes le General de tranchée, et nous fismes un peu retirer

les soldates pour leur en oster la connoissance. On l'emporta aux batteries couuert de son manteau sous le nom d'un Ingenieur de sa grandeur que lon dit auoir esté tué. On ne peut point absolument »soupçonner que ce soit une personne de son armee qui l'ait tué», car l'arme qui a tiré la bale ne peut point estre porté par un homme si fort qu'il soit. Ceux qui l'ont visité apres sa mort conuinrent de cet verité. Ceux qui en accuse la personne que vous marquez ont apparemment des raisons pour tacher de le persuader au peuple. Voila au uray Mon cher Comte, l'histoire de ce grand Prince qu'il faut auoir connu pour scauir jusqu a quel point il mesprioit le peril et la mort. Ce jour là qui estoit un dimanche, il auoit esté a son office, auoit changé de linge et auoit pris un habillement tout neuf. Il arriua même a la tranchée d'un humeur fort gay, me fit appeller et causa assez long temps avec moy des affaires du siege. Iay lhonneur destre

Monsieur et cher Comte,

Vostre tres humble et tres
obeissant serviteur

Maigret.

4.

Den s. k. »anonyma berättelsen».

Handskriften, som innehåller denna berättelse, förvaras i Nordiska samlingen under N. 894. Uppsala univ. bibl. Berättelsen är senast tryckt i Karolinska förbundets årsbok 1920, s. 253, av Samuel E. Bring och av denne försedd med en längre inledning (s. 238). Särskilt frågan om författarskapet och dateringen göres i denna till föremål för utredning. Resultatet är, att berättelsen är ett svenskt original, och att avfattningen torde kunna förläggas till de närmaste årtiondena efter Carl XII:s död, kanske rent av till det närmaste. Såsom författare utpekades hypotetiskt en drabantkorporal Bengt Anders Burguer († 1726).

Förhållandena ligger enligt vår mening på ett väsentligen olika sätt.

Handskriften, som härrör från 1700-talet, karakteriseras på ett ställe av en tillskrift ovan linjen, vilken utgör upprepning

av ett redan på annan plats i linjen förefintligt ord, på ett par ställen därjämte av ord i själva linjen, vilka redan tidigare finnes i denna. Förklaringen till dessa upprepningar låter sig naturligen givas, om man antager, att en främmande text legat till grund, och att upprepningarna tillkommit, emedan motsvarande främmande ord haft sin plats just på de ställen, där upprepningarna skett. Med denna utgångspunkt bör grundtexten ha varit fransk¹.

Om vem författaren varit ger berättelsen själv, jämförd med Maigrets brev, erforderliga upplysningar.

Efter att det dödande skottet omtalats, förekommer i berättelsen uttrycket: »begge blevo vi bestörte och häpne». Två personer har alltså enligt detta uttryck varit i konungens närhet vid dödstillfället. Vilka personer? Tidigare har i berättelserna omtalats, att i tranchéen mellan Gyldenlöwe och Fredrikshald generaladjutanten Sicre, Knut Posse och flere jämte generalmajor Schwerin, Maigret och Kaulbars varit hos Carl XII. I berättelsen förekommer emellertid även, att vid tiden för konungens död Schwerin med de övriga vakthavande samt Sicre och Knut Posse avlägsnat sig. Endast två av de namngivna officerarna blir på detta sätt kvar: Maigret och Kaulbars — samma personer som Maigret själv nämner i sitt brev som närvarande vid dödstillfället. Men tvenne personer har inte avgivit berättelsen. Det förekommer i denna även: »jag», »mig», »mina». Med hjälp av Maigrets brev låter denne »jag» sig identifiera. Konungen »uppsteg något på den nyss uppkastade tranchéen eller vallen», heter det i berättelsen, och »befalte mig att hålla honom under fötterna . . . men som jag var gång kanonen lossades ifrån Överberg, släppte handen efter, sank Hans Maj:t alltid så långt neder, att han var betäckt». Den man, som på detta sättet hållit konungen under fötterna och släppt efter, kan endast ha stått på ett vis i förhållande till honom: mitt under. Enligt brevet uppsteg konungen på parapeten; Maigret stod under honom och hade sitt huvud mellan hans båda stövelklackar. Författaren till berättelsen kan inte vara någon annan än den man, som skrivit brevet från 1723: Maigret. Den otvivelaktigt ursprungliga avfattningen på franska styrker, att så är².

¹ »Föreställte överstelöjnant Maigrett, om icke Hans Maj:t icke skulle behaga . . . förekomma, att fienden icke så hastigt bleve så hastigt arbetet varse . . . Hans Maj:t, som allt detta ville taga allt detta i närmare ögnasikte».

² En jämförelse mellan vissa ställen i Maigrets brev och den s. k. anonyma berättelsen visar tydlig överensstämmelse dem emellan. Om den senare varit avfattad på franska, skulle otvivelaktigt verbal anklang varit att finna:

Den s. k. anonyma berättelsen saknar varje direkt anknytning till de efter deras publicering allmänt kända berättelserna av De la Mottraye och Voltaire (Bil. 5—7) om Carl XII:s död. Det torde väl därav kunna slutas, att den i tiden ligger före dessa, av vilka den första utkom 1727. Å andra sidan ger den s. k. anonyma berättelsens innehåll tydligen vid handen, att den tillkommit efter Maigrets brev den 23 december 1723. Förmodligen ligger berättelsen ganska nära detta datum.

»Då Hans Maj:t konungen ifrån huvudkvarteret i följe med generaladjutanten Siccer, Knut Posse och flere till tranchéen uti sin hydda ankom, var klockan ungefär 3 eftermiddagen. Här mötte generalmajor Schwerin, Maigrett och Kaulbars. Sedan Hans Maj:t hade befallt om en ny linjës utdragande, gick han ifrån hyddan, med nådig befallning att generaladjutanten Kaulbars skulle följa honom till faux attaquen, varest 50 man voro kommenderade att arbeta och hugga i stenarna, på det fienden måtte draga alla skott ditåt. Efter någon liten vila begav Hans Maj:t sig till tranchéen emellan Gyldenlöw och staden, varest de förr omtalte herrar åter mötte. Som nu Hans Kongl. Maj:t hade befallt, att den nya linjen skulle till 30 alnar utdragas, föreställte överstelöjtnant Maigrett, om icke Hans Maj:t¹ skulle behaga, att man först begynte med 15 alnars arbete, ty dymedelst kunde man förekomma, att fiend-

Maigrets brev.

Il monta sur le parapet . . . pour voir les trauaillleurs et le grand feu de mousquetrie et de canon que l'on faisoit de la place et des fortes.

Il arriua . . . d'un humeur fort gay . . . et causa . . . avec moy des affaires du siege.

Nous fismes retirer . . . les soldats pour leur en oster la connoissance. On l'emporta aux batteries . . . sous le nom d'un Ingenieur.

¹ Härefter överskrivet och upprepat: icke.

Den anon. berättelsen.

Hans Maj:t, som allt detta (o: arbetet och skotten från Överberg och staden) ville taga i närmare ögnasikte . . . uppsteg något på den nyss uppkastade tranchéen.

Som Hans Maj:t var vid gott lynne, taltes om allahanda saker.

Vi bleve ense hålla dödsfallet hemligt. Konungen under namn av en artillerilöjtnant . . . fördes till stora batteriet.

den icke så hastigt bleve¹ arbetet varse, samt spardes mycket folk, men som Hans Maj:t härtill icke fann nog skäl, begyntes med arbetet och skanskorgars uppsättande. Efter något förlopp kastades ifrån staden icke långt ifrån Hans Maj:t några bomber och därefter några lysande eldar, varefter alla skott ifrån Överberg och staden rättades på oss, så att alla druvhagel slogo uti och över tranchéen. Under denna myckna eld och skjutande kunde man se vakterna uppå vallen. Hans Maj:t, som allt detta ville taga² i närmare ögnasikte, befalte mig att hålla honom under fötterna³, då han uppsteg något på den nyss uppkastade tranchéen eller vallen. Men som jag var gång kanonen lossades ifrån Överberg släppte handen efter, sank Hans Maj:t alltid så långt neder, att han var betäckt, varvid jag väl gjorde mina underdåniga föreställningar, då Hans Kongl. Maj:t själv slog håll i vallen med sin fot och således gjorde sig fotfäste så högt, att Hans Maj:t kunde ligga med armarne på vallen. Och som Hans Maj:t var vid gott lynne, taltes om allahanda saker. Generalmajor Swerin hade emellertid tillika med de övriga vakthavande⁴ samt generaladjutanten Sicker begivit sig något längre till höger i tranchéen att observera fiendens mouvement, då åter ifrån Överberg begyntes med mycket skjutande, och vid 4: de kanonskottet hörde jag slaget på Hans Maj:ts huvud så starkt, som man kan slå med tu finger i handen, varpå Hans Maj:t genast sank neder så långt, att vänstra handen kom under huvudet, och hördes ingenting vidare än rakling i halsen, som av blodet förorsakades. Begge blevo vi bestörte och häpne, då vi sågo detta olyckeliga fallet, som skedde vid pass kl. 9 om aftonen. Strax efter kom generalmajor Schwerin, Siccer, Knut Posse och de övriga vakthavande, då vi bleve ense hålla dödsfallet hemligt. Konungen under namn av en artillerilöjtnant blev lagd på en bår, och på det att han icke under vägen

¹ Härefter upprepat: så hastigt.

² Härefter upprepat: allt detta.

³ Detta ord överstruket och i raden ersatt med: armarna. Det följande torde visa, att det överstrukna ordet snarast måste vara det riktiga.

⁴ De sista fyra orden härefter upprepade.

skulle igenkännas, sattes honom Siccers peruque och hatt på, och således fördes till stora batteriet att där under bevakning hållas, till dess ordres ifrån fältmarskalken Mörner kunde ankomma, varest liket skulle bäras, då efter något förlopp fältmarskalkens befallning ankom, att det kungeliga liket skulle bäras till huvudkvarteret.

5.

De la Mottrayes berättelse från 1727.

Berättelsen återfinnes i »Voyages du Sr. A. De la Motraye en Europe, Asie et Afrique», tryckt i Haag 1727, s. 396 och 402. I fråga om De la Mottrayes sagesmän, bland vilka särskilt nämnes Carl XII:s adjutant, kapten Carle Guiseppa Marquetti, jmf. nedan s. 262 och 264. Av tidigare berättelser har författaren känt den i Bil. 2 meddelade gazetten. Gången i hans framställning visar i någon mån anslutning till denna; mot slutet finner man följande överensstämmelser:

Gazetten (Bil. 2).

Gleich darauf . . . hätte der Adjutant Sicker desselben Gesichte mit seiner Perruque bedeckt . . . und heimlich in das nächste Quartier bringen lassen. Nachgehends hätte er dem Printzen von Hessen-Cassel gleich von dem Tode des Königs Nachricht gegeben, welcher ihn alsobald nach Stockholm geschickt, und ferner Ordre gestellet, man sollte sich der Person des Baron Görtz versichern, welcher im Begriff gewesen, sich zu der Armée zu begeben.

Ce Prince, le jour de *St. André* après le service usité en telles fêtes, passa dans la tranchée ouverte devant *Fredericks-Hall*, & quoi que la parallele fût, dit-on, considérablement avancée malgré la gelée & les rochers, ne trouvant pas assez de monde pour travailler & soutenir les travailleurs, il gronda un peu contre son ordinaire & montra quelque sorte de chagrin & d'inquietude, qu'il n'avoit pas coutume de montrer.

De la Mottraye.

Siquier, Aide de Camp . . . lui mit sa perruque . . . sur la tête; & après qu'on eut porté le corps à une hute, il . . . raconta (c: au prince) ce qu'il avoit vu . . . On tint ensuite un Conseil de guerre, dans lequel il fut résolu . . . d'envoyer arrêter Mr. le Baron de Goerts, qui étoit en chemin pour se rendre en Norvège. Siquier fut dépêché pour porter à la Princesse la triste nouvelle.

Un Ingenieur *François*, nommé *Maigret*, à qui ce Prince naturellement affable & accessible, comme j'ai déjà dit, sur tout aux étrangers à qui il vouloit du bien, étoit accoutumé à parler avec beaucoup de familiarité, lui dit, *Sire, que Votre Majesté ne s'inquiete point, je lui livre la Forteresse ou ma tête en moins de huit jours.* Le Roi sourit & répondit, *He bien nous verrons*, ensuite de quoi cet Ingenieur le conduisit en divers endroits de la tranchée qu'il n'avoit pas vus, lui fit remarquer l'avancement de plusieurs ouvrages, & lui exposa les raisons qu'il avoit de promettre la reddition de la Place dans le terme marqué, ce dont il parut content. Cependant on tiroit aussi abondamment que violemment, tant de la Forteresse que des Forts marquez L., M., dans mon Plan N:o XV., & Sa Majesté étant montée sur un gabion, ayant le ventre appuyé contre le parapet à G. pour observer par dessus de quel côté on tiroit le plus, & quel dessein l'ennemi pouvoit avoir, ou pour des raisons de bravoure & d'intrepidité naturelle à ce Prince, l'Ingenieur se recria fort contre cette curiosité, lui dit, »Sire, ce n'est pas là votre place, il pleut des boulets, des bales & des cartouches, qui n'ont pas plus de respect pour les Rois que pour le moindre Soldat». Sa Majesté lui dit, *n'ayez pas peur*, »je n'ai pas peur pour moi, repliqua-t'il: le parapet me couvre, mais j'ai peur pour Votre Majesté qui en fait un usage tout contraire à celui pour lequel il est élevé». Le Roi pour se débarrasser de ses remontrances qu'il continuoit, lui repliqua, *allez voir vos travailleurs*, & dit aux Officiers qui étoient venus avec lui, & *vous autres à vos postes, je descends.*

Ces Officiers qui connoissoient mieux le Roi que l'Ingenieur, & qui savoient que l'avertir de se retirer & d'éviter le danger, étoit justement l'engager à rester, & à le braver plus fermement, lui qui n'en avoit non seulement jamais craint aucun, mais qui ne vouloit pas qu'on pût penser de lui qu'il fût capable d'en craindre, dirent tout bas à l'Ingenieur, »laissez le Roi en repos; vous ferez plus de mal que de bien» & ils se retirèrent tous en peu à l'écart. Quelques minutes après, Sa Majesté ne descendant point & la pluye de boulets & de

cartouches redoublant, les inquietudes de l'Ingenieur recommencerent, mais les Officiers, entr'autres les Majors Generaux *Culbars*, *Schwerin*, *Schlippenbach*, & L'Aide de Camp *Marchetti*, dirent qu'il falloit le tirer de là par stratagème, en allant lui demander quelques ordres, ou en le priant de voir le progrès de quelque ouvrage, ou d'animer les travailleurs par sa presence. L'Ingenieur usant de sa familiarité ordinaire, se chargea de le faire, & retourna dans ce dessein feint auprès du Roi. Il le trouva au même endroit & en la même posture, toujours debout, ce qui, avec l'obscurité, l'empêchoit de voir qu'il fût mort. Il appela deux ou trois fois *Sire*, & ne recevant point de reponse, il le jugea endormi, le tira par son juste-au-corps; & le trouvant immobile il cria aux Officiers qui n'étoient pas loin, Messieurs, *je crains quelque malheureux coup*. Ils accoururent avec une petite lanterne, qui leur découvrit ce Prince la main gauche gantée sur la garde de son épée, à peu près en la maniere représentée sur l'Estampe I. Tome II., posture qui, comme j'ai dit ailleurs, lui étoit ordinaire quand il étoit debout & en repos. Son gand étoit tout ensanglanté, sa tête étoit seulement tournée en arriere par la violence du coup qui lui avoit brisé tout l'os superieur de la temple gauche, enfoncé la prunelle de l'œil du même côté dans la tête, fait sortir la droite presque toute dehors & laissé un trou à mettre quatre doigts, ce qui fit juger que c'étoit une cartouche de fauconneau; & par la situation où il étoit, que ce coup étoit venu du petit Fort L, qui faisoit un feu terrible, & dont les coups portoient le plus directement à G. . . .

Mais je reviens à la mort de ce Prince. Dès que les Officiers que j'ai nommez s'en furent apperçus, ils convinrent ensemble qu'il falloit la cacher aux Travailleurs & aux Soldats, de peur de les allarmer & les décourager. Pour cet effet, ils trouverent à propos de déguiser son corps, & de le faire enlever pour celui de quelque Officier tué, en l'enveloppant d'un manteau. Un *François* nommé *Siquier*, Aide de Camp du Prince de *Hesse-Cassel*, campé avec le gros de l'Armée près de *Torpum*, arrivant sur ces entrefaites avec des dépêches de Son Altesse pour Sa Majesté, fut aussi surpris qu'on le peut penser

de cette cruelle fatalité; & aidant au déguisement, il prit le chapeau du Roi, lui mit sa perruque avec le sien sur la tête; & après qu'on eut porté le corps à une hute, il monta à cheval pour joindre l'Armée du Prince, à qui il raconta ce qu'il avoit vu, & lui en montra le chapeau percé du coup. Son Altesse fit appeller là-dessus les principaux Officiers, à qui Elle le communiqua; on tint ensuite un Conseil de guerre, dans lequel il fut résolu, entr'autres choses, de lever le siege, & d'envoyer arrêter Mr. le Baron de *Goerts*, qui étoit en chemin pour se rendre en *Norvege*. *Siquier* fut dépêché pour porter à la Princesse la triste nouvelle de la mort du Roi son frere, sans aucune Lettre, le Prince étant trop occupé pour écrire, mais avec un ordre de Son Altesse de descendre en droiture chez le *Statholder*, pour lui dire ce qu'il avoit vu, & de lui laisser le soin d'en informer la Princesse.

6.

Voltaires berättelse från 1731.

Berättelsen återfinnes i »L'histoire de Charles XII» och är här nedan tryckt efter *Œuvres complètes de Voltaire*, nouvelle édition, XVI, 349, 353 (1878). I fråga om *Voltaires* förhållande till generaladjutanten *Sicre* jmf. ovan s. 236. Att berättelsen i första hand är skriven på grundval av den motsvarande i *De la Mottrayes* resebeskrivning är utan vidare klart och ofrånkomligt. Men även *Maigrets* brev av den 23 december 1723 har kommit till användning. Detta framgår, utom av *Voltaires* förnekande av *Maigrets* sista av *De la Mottraye* återgivna samtal med Carl XII, av följande parallellställen:

Maigret.

Il monta sur le parapet a demi corps decouvert pour voir les trauailleurs.

Nous auertimes le General de tranchée, et nous fismes un peu retirer les soldates pour leur en oster la connoissance. On l'em-

Voltaire.

Il se mit . . . sur le talus intérieur et . . . resta . . . à considérer les travailleurs . . . Le roi était exposé presque à demi corps.

Le comte *Schwerin* commandait la tranchée . . . *Siquier* court sur-le-champ avertir le comte *Schwerin*. Ils résolurent ensemble de

porta aux batteries . . . sous le nom d'un Ingénieur. dérober la connaissance de cette mort aux soldats . . . On transporta Charles sous le nom du capitaine Carlberg au travers des troupes.

Sista stycket nedan förekommer först i 1748 års edition av Voltaires »Histoire de Charles XII». Det saknar inte förbindelse med De la Mottrayes brev till Voltaire av 1732.

Le 11 décembre, jour de Saint-André, il alla sur les neuf heures du soir visiter la tranchée, et, ne trouvant pas la parallèle assez avancée à son gré, il parut très-mécontent. M. Mégret, ingénieur français, qui conduisait le siège, l'assura que la place serait prise dans huit jours. »Nous verrons», dit le roi; et il continua de visiter les ouvrages avec l'ingénieur. Il s'arrêta dans un endroit où le boyau faisait un angle avec la parallèle; il se mit à genoux sur le talus intérieur, et, appuyant ses coudes sur le parapet, resta quelque temps à considérer les travailleurs, qui continuaient les tranchées à la lueur des étoiles.

Les moindres circonstances deviennent essentielles quand il s'agit de la mort d'un homme tel que Charles XII; ainsi je dois avertir que toute la conversation que tant d'écrivains ont rapportée entre le roi et l'ingénieur Mégret est absolument fausse. Voici ce que je sais de véritable sur cet événement.

Le roi était exposé presque à demi corps à une batterie de canon pointée vis-à-vis l'angle où il était; il n'y avait alors auprès de sa personne que deux Français: l'un était M. Siquier, son aide de camp, homme de tête et d'exécution, qui s'était mis à son service en Turquie, et qui était particulièrement attaché au prince de Hesse; l'autre était cet ingénieur. Le canon tirait sur eux à cartouches; mais le roi, qui se découvrait davantage, était le plus exposé. A quelques pas derrière était le comte Schwerin, qui commandait la tranchée. Le comte Posse, capitaine aux gardes, et un aide de camp nommé Kaulbar, recevaient des ordres de lui. Siquier et Mégret virent dans ce moment le roi de Suède qui tombait sur le parapet en poussant un grand soupir: ils s'approchèrent; il était déjà mort. Une balle pesant une demi-livre l'avait

atteint à la tempe droite, et avait fait un trou dans lequel on pouvait enfoncer trois doigts; sa tête était renversée sur le parapet, l'œil gauche était enfoncé, et le droit entièrement hors de son orbite. L'instant de sa blessure avait été celui de sa mort; cependant il avait eu la force, en expirant d'une manière si subite, de mettre, par un mouvement naturel, la main sur la garde de son épée, et était encore dans cette attitude. A ce spectacle, Mégret, homme singulier et indifférent, ne dit autre chose, sinon: »Voilà la pièce finie, allons souper». Siquier court sur-le-champ avertir le comte Schwerin. Ils résolurent ensemble de dérober la connaissance de cette mort aux soldats, jusqu'à ce que le prince de Hesse en pût être informé. On enveloppa le corps d'un manteau gris; Siquier mit sa perruque et son chapeau sur la tête du roi; en cet état, on transporta Charles, sous le nom du capitaine Carlberg, au travers des troupes, qui voyaient passer leur roi mort sans se douter que ce fût lui . . .

Je ne puis me défendre de parler ici d'une calomnie renouvelée trop souvent à la mort des princes, que les hommes malins et crédules prétendent toujours avoir été ou empoisonnés ou assassinés. Le bruit se répandit alors en Allemagne que c'était M. Siquier lui-même qui avait tué le roi de Suède. Ce brave officier fut longtemps désespéré de cette calomnie; un jour, en m'en parlant, il me dit ces propres paroles: »J'aurais pu tuer le roi de Suède; mais tel était mon respect pour ce héros que, si je l'avais voulu, je n'aurais pas osé».

Je sais bien que Siquier lui-même avait donné lieu à cette fatale accusation, qu'une partie de la Suède croit encore; il m'avoua lui-même qu'à Stockholm, dans une fièvre chaude, il s'était écrié qu'il avait tué le roi de Suède; que même il avait dans son accès ouvert la fenêtre, et demandé publiquement pardon de ce parricide. Lorsque dans sa guérison il eut appris ce qu'il avait dit dans sa maladie, il fut sur le point de mourir de douleur. Je n'ai point voulu révéler cette anecdote pendant sa vie. Je le vis quelque temps avant sa mort, et je peux assurer que loin d'avoir tué Charles XII, il se serait fait

tuer pour lui mille fois. S'il avait été coupable d'un tel crime, ce ne pouvait être que pour servir quelque puissance qui l'en aurait sans doute bien récompensé; il est mort très-pauvre en France, et même il y a eu besoin du secours de ses amis. Si ces raisons ne suffisent pas, que l'on considère que la balle qui frappa Charles XII ne pouvait entrer dans un pistolet, et que Siquier n'aurait pu faire ce coup détestable qu'avec un pistolet caché sous son habit.

7.

De la Mottrayes brev till Voltaire daterat den 8 april 1732.

Detta brev publicerades av De la Mottraye i ett duodestryck 1732 under titeln: »Remarques historiques et critiques sur l'Histoire de Charles XII».

I den nya upplaga, som Voltaire året efter utgav av sin Carl XII:s historia, lät han omtrycka brevet och försedde det med ett antal noter. Avtrycket nedan omfattar endast de delar av brevet, som rör Carl XII:s död. Det är gjort efter Baseler-upplagan av Voltaires verk 1736, II, 171. Voltaires noter ha bibehållits.

I »L'histoire de Charles XII» hade Voltaire bestämt förnekat Maigrets sista, av De la Mottraye återgivna samtal med konungen. Det är väl knappast en tillfällighet, att Voltaire i den ena av sina noter till De la Mottrayes brev, i strid mot vad han tidigare uttalat, nu upplyser, att Sicre var ensam hos konungen, då han föll. Uppgiften gav lämplig effekt.

Vous dites, parlant des circonstances de la mort du Roi, que ce que tant d'écrivains & moi-même avons avancé touchant la conversation¹ entre ce Prince & l'ingénieur *Megret* est absolument faux. J'ai ignoré jusqu'ici qu'aucun autre écrivain en eût fait mention: je rapporterai ici en substance ce que j'en ai dit, & que je tiens de personnes dignes de

¹ Oui, on le dit, & on a raison de le dire: Monsieur Siquier qui étoit seul auprès du Roi, a dit à l'Auteur plusieurs fois en présence de témoins, que toute cette conversation étoit entièrement fabuleuse; il est à Paris, on peut s'en informer à lui-même.

foi, d'Officiers mêmes qui étoient presens, & qui m'ont procuré le plan de la forteresse & des forts de *Friderichs Hall*, que j'ai mis à la fin de mon second Volume. Le commencement de cette conversation que vous raportez, s'accorde assez avec ce que j'ai écrit; la suite que vous niez si positivement, est que *Megret* voyant le Roi apuyé contre le parapet & élevé de plus de la tête par-dessus, lui dit: »Ce n'est pas là votre place, Sire; il y pleut des boulets & des bales». Sa Majesté répondit: »*N'ayez pas peur*». »Je n'ai pas peur pour moi, que la parapet protege», repliqua *Megret*, »mais pour votre Majesté, qui n'en fait pas l'usage pour lequel il est élevé». A quoi le Roi qui n'a jamais rien craint, & qui ne vouloit pas être cru capable de craindre, repliqua, *Allez à vos travailleurs, je descends*. Les Officiers qui se trouvoient là s'écartèrent un peu pour dire à *Megret*, qu'il ne connoissoit pas encore le Roi, que c'étoit assez de lui dire, qu'il y avoit quelque part du danger pour l'engager à s'y exposer, & ajoutèrent qu'il falloit tâcher de le tirer de là par quelque stratagème. Celui qui leur vint d'abord en pensée, fut qu'il iroit consulter sur quelque ouvrage, & le prieroit de le venir voir. En même-tems ils entendirent siffler une bale qui fit dire à *Megret*, *Bon Dieu; ce coup n'auroit-il point porté?* & il courut au parapet où il trouva encore ce Prince en la même posture; ce qui avec l'obscurité de la nuit, l'empêchoit de voir qu'il étoit déjà mort. Il l'apella par deux ou trois fois, & le tira par son juste-au-corps, croyant qu'il s'étoit endormi, & voyant qu'il ne répondoit point, il s'écria assez haut, *Messieurs, je crains quelque malheur; apportez de la lumiere*. Un d'eux (il me semble que c'étoit Monsieur *Marchetti*, Gentilhomme *Italien* & Aide de camp du Roi) qui étoit le plus près de lui, alla prendre une lanterne des travailleurs qui fit voir ce Héros tout ensanglanté, la tête presque entièrement tournée en arriere par la violence du coup, qui lui avoit brisé les os de la temple gauche, enfoncé l'œil du même côté, & fait sortir l'autre de son orbite. Je dis les os de la temple gauche, & non pas comme vous, de la droite, ce qui paroitra par mon plan à ceux qui prendront la peine de le consulter. On jugea

que c'étoit la bale d'un fauconneau par la largeur du trou, où l'on auroit pû mettre quatre doigts. Monsieur *Siquier* arriva là-dessus d'auprès du Prince *Hesse-Cassel* campé près de *Torpum* avec le gros de l'armée, & ayant aidé à cacher la mort du Roi, il en porta la nouvelle à son Altesse, dont il étoit alors Aide de Camp. Quand la largeur du trou ne justifieroit pas tous ses gens d'avoir eu aucune part à sa mort, cette circonstance qui m'a été racontée par M. *Marchetti*, suffiroit pour justifier M. *Siquier*, si quelqu'un s'étoit avisé de l'en soupçonner; c'étoit encore un coup d'une bale de fauconneau qui n'a pas plus de respect pour les Rois que pour le moindre soldat. On connoissoit assez son attachement & son respect pour ce Prince, qui l'a comblé de bienfaits. Ceux qui, ignorant tout cela, ont voulu & veulent encore que le Roi ait été tué par quelqu'un de ses gens, n'en ont soupçonné M. *Siquier*¹ que quelques années après, lorsque dans les rêveries d'un mal qui lui avoit troublé la tête à *Stockholm*, on lui eut entendu dire que c'étoit lui qui avoit fait le coup; mais aucune personne raisonnable ne s'est jamais avisée de faire aucun fonds là-dessus, ni la moindre réflexion à son désavantage. Le caractère des personnes de qui je tiens ces circonstances (dont la moindre, dites-vous, est essentielle, quand il s'agit de la mort d'un homme tel que *Charles XII.*) me fait juger que j'ai été bien informé, & permettez-moi de le croire encore jusqu'à ce que vous me donniez quelque preuve du contraire, plus convainquante que la vôtre, *cela est absolument faux*. Je vous en remercierai, & ne manquerai pas de me rétracter dans la première occasion.

¹ Toute l'Europe est bien persuadée du ridicule de cette calomnie, & Mr de Voltaire ne l'a rapportée que pour en faire sentir l'extravagance. Il souhaiteroit que cet exemple pût servir à arrêter la licence effrénée de ceux qui imputent toujours la mort d'un Prince à l'ambition de son successeur.

Bengt Vilhelm Carlbergs berättelse.

Enda nu föreliggande originalmanuskriptet till denna berättelse förvaras i avdelningen: Hist. Sv. Carl XII. Kungl. biblioteket. Stockholm. Berättelsen är tryckt första gången 1782, senast av Samuel E. Bring i Karolinska förbundets årsbok 1920, s. 222. I äldre tid ansågs den nedskreven i överste Carlbergs senare år: Paludan-Müller satte den efter 1742, hans svenske översättare G. Swederus till följd av de titlar, som inom parentes åsatts personer, vilka nämnes i berättelsen, till tiden mellan 1762 och 1775. I ett 1913 anträffat brev från Carlberg med datum 1777 förekommer emellertid uttalandet, att han skrivit sin berättelse »strax efter konungens död». Man har menat sig sakna skäl betvivla detta, om man också måst medgiva, att Carlberg senare till manuskriptet gjort »åtminstone några förklarande tillägg, nämligen de som i det nu bevarade originalmanuskriptet äro satta inom parenteser», och kanhända också samtidigt låtit den form anteckningarna ursprungligen hade undergå omarbetning och utvidgning. Uppfattningen torde numera i allmänhet ha ersatt Paludan-Müllers och Swederus', och berättelsen i sina huvuddrag anses tillkommen »tämmligen snart efter de händelser den skildrar». Datum har emellertid ytterligare preciserats. Carlberg uttalar i en av honom uppsatt meritförteckning, att hans berättelse avlämnats »på hög befallning». Genom att taga fasta på detta uttalande och kombinera det med kanslipresidenten von Dübens brev till residenten Gedda i Paris 1723 om inhämtande av upplysningar rörande omständigheterna vid Carl XII:s död (ovan Bil. 3), har man nått fram till att Carlbergs »tämmligen snart» efter konungens fall skrivna berättelse skulle föranletts av en liknande ordre och tillhöra samma tid som Philippe Maignets brev¹.

Är denna tidssättning, vilande på den refererade argumenteringen, verkligen hållbar?

För att här nå till ett resultat har man tydligen att utgå inte från uttalanden, som författaren gjort på andra håll, utan från själva texten sådan denna föreligger. Det visar sig då, för att anknyta till tidigare iakttagelser, att författaren i denna text betecknar Johan Friedrich von Kaulbars såsom general och riksrådet Gabriel von Seth såsom greve — båda blev det först 1762. Men det visar sig också, att den senare är omtalad som

¹ Jmfr för ovanstående Karolinska förbundets årsbok 1920, s. 209.

ännu levande, då berättelsen skrevs — han avled i mars 1774. Sin ytterligare belysning får dessa förhållanden genom ett par av de tryckta källor, som kan spåras bakom samma text. Såväl De la Mottraye's som Voltaires arbeten av 1727 och 1731 har varit författaren tillgängliga och bemötes av denue. Följande ställen torde visa detta:

De la Mottraye.

Ne trouvant pas assez de monde pour travailler . . . il . . . montra quelque sorte de chagrin et d'inquiétude.

Par la situation où il étoit (il fit juger) que ce coup étoit venu du petit fort L. . . dont les coups portaient le plus directement à G.

L'envelopant d'un manteau . . . Siquier, Aide de Camp du Prince de Hesse-Cassel . . . arrivant sur ces entre-faites . . . prit le chapeau du Roi, lui mit sa perruque avec le sien sur la tête.

Då De la Mottraye och Voltaire förelegat Carlberg, kan hans nu tillgängliga berättelse inte vara skriven »strax efter konungens död»; dess tidigaste datum måste vara 1731. Uppgifterna om von Kaulbars och von Seth hör till de uppgifter, som blivit införda inom parenteser, och möjligheten att de blivit tillsatta i manuskriptet, då den nuvarande texten utskrevs, är inte utesluten. Men detta antaget, saknar man garanti för

Voltaire.

L'instant de sa blessure avait été celui de sa mort; cependant il avait eu la force . . . de mettre, par un mouvement naturel, la main sur la garde de son épée.

Carlberg.

Arbetarne blevo längre borta än vanligt var, däröver Hans Maj:t . . . viste sig orolig till sinnes.

Det var ej heller naturligt, att efter ett skott, som så ackurat träffade genom huvudet, annat kunde följa än i ett ögnablick vara död utan att röra minsta lem. Således hava de, som härom andra orimligheter utspritt, gruveligen avvikit ifrån sanningen. Stället, varifrån detta olycksaliga skott kom, . . . det kunde ingen av oss . . . med rätt visshet utmärka.

2:ne kappor, som vi lade över kungen . . . Under det vi härmed vore sysslosatte, kom generaladjutanten Sicker fram och tog hatten av konungens huvud och satte i dess ställe sin vita peruque och galonerade hatt på kungens huvud.

att inte även andra tillsatser gjorts. Texten sådan den föreligger är från 1762—1774.

De la Mottraye och Voltaire är inte de enda tryckta källor, som Carlberg begagnat. Under hans ögon har också vid författandet legat i en eller annan form det samtida extrakt ur magistratens i Fredrikshald journal, som blev tryckt i Altona och i Bremen och senare omtrycktes i Sammlung verschiedener Berichte etc., 4.

Journaten.

Nachdem den 11. ten Decembr. . . dieselbe Nacht hindurch so wohl auf denen Batterien Leuchten ausgehänget, als auch Pech-Krانتze nach des Feindes Arbeiter in ihre Approschen, um selbige besser sehen zu können, geworffen worden, machten die Musquetiers aus der Contrescharpe auf des Feindes Arbeiter ein unaufhörliches Feuer.

Carlberg.

Var nu den första natten . . . som de belägrade kunde bruka mouzquetterie, varmed de ock hela natten igenom höllo en ständig eld . . . ditåt de märkte, att arbetet fortsattes, varjämte icke heller försummades . . . bombkastning samt lichtkulor till att upptäcka de operationer, som hos oss förhades. Fästningen var . . . upplyst med många brinnande beckkransar.

I den bearbetning av journalen, som inflöt i »Umständlicher Bericht von denen höchst-importanten aus Norwegen eingelauffenen Zeitungen etc. Nach dem Hamburgischen Exemplar den 5 Januarii 1719», är Leuchten ovan ersatt med: leuchtende Kugeln och Pech-Krانتze med: Feuer-Kugeln.

Sannfärdig berättelse av några få omständigheter, som sig tilldrogo den natten, då högstsalig Hans Kongl. Maj:t konung Carl XII uti tranchéen för Fridrikshall olyckeligen blev skuten. I pennan författad av en, som den tiden var löjtnant vid fortifikation och beklageligen ett åsyna vittne till det som följer.

Sedan Hans Kongl. Maj:t allt ifrån början av belägringen natt och dag varit närvarande vid arbetet och den olyckeliga dagen inföll, som ändade dess dyra liv, som var en söndag den 30 november 1718, begav Hans Maj:t sig från tranchéen till högkvarteret i Tistedalen, där predikan blev hållen, då Hans Maj:t skall varit, emot vanligheten, något

olustig till sinnes, och som det berättades, skall hava uppbränt några papper vid eldbrasan på spiseln.

Om eftermiddagen, vid pass emot klockan 4, kom Hans Maj:t från högkvarteret tillbakars uppridandes uti tranchéen, där Hans Maj:t steg av hästen, då de närvarande officerare mötte Hans Majt, var ibland ock jag mig infann, som den natten hade min tur att vara vid arbetet och till den ändan var ett par timmar förut uppkommen uti tranchéen. Hans Maj:t gick efter vanligheten överallt omkring, från det ena stället till det andra, och talte med vem som förekom, även ock med mig, som hade den nåden, vid flere tillfällen, att vara väl känd av Hans Maj:t.

Innan jag nu går vidare uti min föresatte berättelse, vill jag nämna en omständighet. Det var vanligt, att det till arbetet från regementerna kommenderade manskapet skulle var afton samlas ett gott stycke från fästningen under bergets betäckning, därifrån de ock alltid i rättan tid, så snart det begynte mörkna, vore framme där arbetet med nya linier skulle begynnas; men denna afton såg det nog ominöst ut, allt gick långsamt, tungt och trögt. Arbetarne blevo längre borta än vanligt var, däröver Hans Maj:t åtskillige gånger viste sig orolig till sinnes, och skickade den ena efter den andra till uppställningsplatsen att efterfråga vad hinder som vållade dröjsmålet. Jag blev ock tvänne gånger av Hans Maj:t anbefalld, med de orden: gå och se vad de söla efter.

Änteligen efter långt väntande kom manskapet med deras tilldelte officerare anmarscherandes in uti den förut färdiga gjorda linien, vars bröstvärn blev genomskuret till kommunikation emellan bägge linier, den gamla och nya, som nu skulle framföras; så snart det var gjort, och manskapet blivit indelt, trädde fransyska översten Maigret, som var direktör av attacken, framför arbetarne och utstakade den nya linien på det sättet, att efter honom defilerade soldaterne man för man, som buro faschiner jämte spadar och hackor; så fort nu som direktören gick linien fram, lades faschinerne efter honom i en rät linie, varjämte soldaterne blevo liggandes. När då den tillernade linien var utstakad,

defilerade ånyo flere soldater fram, som ävenväl lade sig vid faschinerne med nödige verktyg försedde. Därefter frambyros de förut färdig gjorde skanskorgar, som fortifikationskaptenen Faschung blev kommenderad att låta dem efter [den] utstakade linien uppställa.

När då skanskorgarne vore i ordning komne, blev jag befalld att gå in i nya linien och låta fylla skanskorgarne. Varpå, efter ett sakta givet tecken, arbetet begyntes, då jag uppmuntrade manskapet att flitigt arbeta och grava sig neder, på det de snart måtte få skanskorgarne med jord uppfyllde till deras betäckning.

Här måste jag åter något stanna och berätta, att ifrån nya linien kunde distancen till utanverken av fästningen vara ungefär något över 200 alnar, och således under mouzquet skott; det var alltså nu den första natten under attacken, som de belägrade kunde bruka mouzquetterie, varmed de ock hela natten igenom höllo en ständig eld, under täta kädje-salvor, ditåt de märkte, att arbetet fortsattes, varjämte icke heller försumrades ett oupphörligt kanonerande och bombkastning samt lichtkulor till att upptäcka de operationer, som hos oss förhades. Fästningen var ock emot den sidan av attacken upplyst med många brinnande beckkransar, som gjorde ett vackert anseende och upplyste hela fältet.

Då jag nu detta berättat, kommer jag åter igen till den nya linien eller approchen, där jag höll på att låta fylla skanskorgarne, och många gånger gick linien upp och neder, att anmana manskapet till flitigt arbetande, som de icke heller underlätto, helst då de sågo många av deras kamrater stupa utmed dem, innan de hunno så djupt neder i jorden, att skanskorgarne blevo fyllde och gjorde betäckning för mouzquetkulorne. När jag då vid pass 1 1/2 timma varit hos arbetarne, gick jag därifrån in uti den gamla färdiga approchen, i den tankan att strax gå tillbakars igen, men blev av en bedrövelig händelse hindrad, som vidare skall förmälas. Uti denna approche var man genom bröstvärnet betäckt för skott, såväl från fästningen som bägge skansarne

Överberg och Mellanberg, ty Gyllenlöf hade vi genom escalede redan intagit, men på själva fästningen var ännu icke ett skott lossat.

Då jag nu, som bemänt, var kommen in uti den nämnde gamla approachen, ungefär 6 eller 8 steg fram, såg jag Hans Maj:t liggandes på tranchéens inre talud eller docering, där Hans Maj:t hade dragit sig upp och låg på vänstra sidan, med kappan om sig, och hade dragit knäen något åt sig upp, så att fötterna lågo ungefär 6 kvarter högre upp än själva bottnen av approachen, hållandes vänstra handen under kindbenet och huvudet upprätt över kronan av bröstvärnnet. Uti en sådan ställning låg Hans Maj:t med ansiktet något vänt emot fästningen och nya linien därutanföre, var våra arbetare gingo. Denna nya linie, som formerade en spetsig vinkel med den gamla, lopp icke så synnerligt långt ut ifrån den gamla, där Hans Maj:t låg, att ju åtminstone de närmaste av arbetarne hade kunnat sett huvudet av Hans Maj:t över gamla liniens bröstvärn, om de annars därpå hade aktning givit. Denna omständighet anser jag för betydlig att här anmärka.

Var nu Hans Maj:t antingen stod eller satt uti approacherne, så var vanligt, att dit samlades strax åtskillige högre och lägre herrar officerare, som ock nu hade skett till 8 eller 10 personer, som stodo neder uti approachen nära in-till och framför Hans Maj:ts fötter. När jag nu kom in uti samma approche, där Hans Maj:t låg, ställde jag mig ibland de officerare, som där förut stodo, och hade Hans Maj:t för ögonen liggandes tätt fram för oss, som redan sagt är, med huvudet över bröstvärnnet, men vad där utanför passerade kunde ingen av oss observera för det höga bröstvärnnet, efter vi stodo inom det samma neder på bottnen av approachen, ej heller vet jag, huru länge Hans Maj:t hade så legat exponerad för ett, den natten, över måttan häftigt skjutande utur kanoner och handgevär.

Det var nu den olyckeliga stunden för handen, som gjorde slut på alltsammans. Knappt en halv fjärdedels timma hade jag ibland de flere, som voro tillstädes, stått

vid och framför Hans Maj:ts fötter, så träffade utan ifrån tranchéen ett skott in på vänstra sidan genom Hans Maj:ts huvud, varvid icke den minsta rörelse mer förspordes, än att handen undanföll vänstra kindbenet, och huvudet lutade sig så sakta neder uti kappan, utan någon den ringaste ryckning på kroppen, som blev så alldeles stilla liggandes, som den förut låg; det var ej heller naturligt, att efter ett skott, som så ackurat träffade genom huvudet, annat kunde följa än i ett ögnablick vara död utan att röra minsta lem. Således hava de, som härom andra orimligheter utspritt, grueligen avvikit ifrån sanningen. Stället, varifrån detta olyckeliga skott kom, om det skedde från ett längre bort eller närmare håll, det kunde ingen av oss, som stodo lågt neder inom bröstvärnnet, under ett så starkt skjutande utur kanoner och handgevär, ogörligen med rätt visshet utmärka.

Den första av oss närvarande, som nämnde konungens död, var generaladjutanten Kaulbars (sedermera baron, general, landshövdinge och överkommendant), som i det samma skottet träffade och huvudet sänkte sig så sakta neder, slog mig, som honom då närmast stod, på axlen, ropandes helt bestört: Herr Jesus! Konungen är skuten, sök upp general Schwerin och berätta honom det. Jag lopp då strax den gamla approachen neder åt att söka generalen, som jag icke långt bort träffade i begrepp att gå dit upp, där konungen var, som han förmodeligen nyss lärer gått ifrån, ty den käck generalen kom nästan aldrig från konungens sida, under det attacken påstod. Jag sade då till generalen, att Hans Maj:t är skuten, däröver han häpnade och förskräcktes, och kunde intet säga ett ord mera än Herr Jesus! fattandes mig om högra armen och med starka steg gick dit. Då nu generalen kom fram där konungen låg, rörde han honom intet, utan befalde mig strax gå och skaffa upp en bår, och vid det samma vände sig till kaptenen grev Posse, som den natten hade vakt hos Hans Maj:t, sägandes: följ löjtnanten, men lät er intet märka att I är med honom. Vi gingo då, icke utan mycken rörelse, genaste vägen över berget till konungens hytta, som av bräder, under betäckning av berget, var uppslagen, och där Hans

Maj:t ibland vilade någon liten stund. Här var nog förråd på färdige bårar, som brukades att bortbära dem, som vid arbetet om nätterna blevo skutne. Jag ropade till dem som där höllo vakt att strax framskaffa en bår för en officerare, som var bleven skuten, vilket ock strax skedde. I det samma kom överstelöjtnanten greve Posse, som kommenderade gardet, emot oss, som med några herrar befunno sig vid hyttan, och frågade: är kungen skuten?, då jag svarade nej och att det var en officerare, men bestört över en så oförmodad fråga, nämnde jag i hastighet en fortifikationsofficerares namn, som då just föll mig för munnen. Men i det samma gingo bägge herrar grevar ett par steg avsides och taltes vid några ord, då förmodligen min följeslagare kapten greve Posse lärert sagt rätta sanningen. Emellertid var det nog besynnerligt, att ryktet om konungens död så hastigt och så långt bort hade kunnat utspritt sig, då likvisst ännu ingen full halv timma var förlupen, sedan det olyckeliga skottet hände. Tvänne soldater med en bår blevo oss strax tillämnade, varmed greven och jag gingo tillbakars till gamla linien, och ställde båren vid pass 20 steg ifrån där konungen låg, och läto bägge karlar gå bort som burit båren, och gingo fram till generalen, berättandes att båren vore här, då generalen sade: bär den hit, varpå vi bägge gingo tillbakars och buro båren fram.

Innan jag nu går vidare, får jag först berätta, att under det greven och jag vore efter båren neder vid kungens hytta, hade general Schwerin låtit ställa vakt uti approachen att betaga all passage och kommunikation emellan den gamla och nya linien förbi där kungen låg. Det syntes ock, att flere herrar officerare hade ökt antalet av dem, som förut stodo hos konungen, när det olyckeliga skottet skedde.

När nu, som bemält, båren var framburen, steg generalen Schwerin uppå slutningen av bröstvärnets inre talud eller docering utmed konungens sida och lyfte något litet på huvudet, som låg lutande neder i kappan, då generalen gjorde till oss omkring stående med handen ett bedröveligt tecken, utan att säga ett ord, och makade sig så sakta neder igen uti approachen. Härav sluter jag, att generalen icke rört sin

hand vid konungen, under det greve Posse och jag vore neder efter båren.

Härpå lyftes båren fram under konungens fötter, då vi något var som närmast stodo, togo dels uti stövlarne, dels uti kappan och drogo den döda konungen så sakta neder från bröstvärnet och lade honom, det bästa som ske kunde, på båren, med kappan på sig, som var vid halsen igenhakad. Generalen begärde därpå ett par soldatkappor, då en officerare sprang till våra betäckare, som vore av gardet och icke stodo långt därifrån, då officeraren kom strax tillbakars med 2:ne kappor, som vi lade över kungen och stoppade dem väl omkring på sidorne. Under det vi härmed vore sysslösa, kom generaladjutanten Sicker fram och tog hatten av konungens huvud och satte i dess ställe sin vita peruque och gallonerade hatt på kungens huvud och passade så med kapporne, att något av hatten och peruquen kom att synas, som skedde för att göra konungen okänd, som intet brukade varken peruque eller gallonerad hatt. Men vår stora hjältes död hölls inte länge dold, utan blev snart nog allmänt bekant.

När nu konungen var lagd på båren och uti kapporne så insvept, som bemält är, lämnade generalen Schwerin konungen i mina händer, med befallning att låta bära honom under okänd person till stora batteriet, varifrån skansen Gyllenlöf några dagar förut var beskuten och intagen, där jag då hade vidare ordres att förvänta, och skulle jag begära nödig manskap av kapten baron Malcom Hamilton, som kommenderade våra betäckare av gardet.

Härpå gick generalen med de flere närvarande herrar officerare bort ifrån mig, då jag skyndade mig till baron Hamilton, som med betäckarne stod allenast ett litet stycke därifrån bakom en bergskulle. Jag begärde av honom att få 12 bra karlar, som skulle bära en officerare utur approachen, som var bleven skuten. Baronen hade sig saken redan bekant och viskade mig sakta i örat: kungen! Jag svarade: ja, gick därpå strax och själv utsökte 12 hurtiga och jämnstora karlar, med vilka jag skyndade mig tillbakars till båren, och indelade karlarna så, att 6 man alltjämt skulle

bära i sänder. Jag föreställde dem, att det var en bra officerare de hade att bära, skulle således, varsamt och försiktigt, söka att komma den ojämna vägen fram; det de ock lovade, icke vetandes då, vem det var de skulle bära, ej heller frågade därefter . . .

Lauritz Weibull.